

*Cumhuriyet'in İlk Kadın Hekimlerinden Dr. Fatma Saâda Emin Kâatçılar (1898-1982)**

Nuran YILDIRIM

Prof. Dr., Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı,
İstanbul

E-Mail: nurany@gmail.com

ORCID NO: 0000-0002-3537-3814

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 13.01.2023 Kabul Tarihi / Accepted: 22.11.2023

ÖZ

YILDIRIM, Nuran, **Cumhuriyet'in İlk Kadın Hekimlerinden Dr. Fatma Saâda Emin Kâatçılar (1898-1982)**, CTAD, Yıl 19, Sayı 39 (Güz 2023), s. 1533-1574.

20. yüzyıl başlarında İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Tıp Fakültesi kız öğrenci kabul etmediği için hekim olmak isteyen kızlar Avrupa ve Amerika'ya gitmeye başladı. İlk olarak İzmirli Fatma Saâda Emin ile Suad Mahmud Hanım, tahsisatları ve eğitim masrafları Aydın Vilayeti Özel İdaresi tarafından ödenmek üzere İsviçre-Cenevre Tıp Fakültesi'ne gönderildiler (1915). Maarif Nezareti ertesi sene İstanbul'dan Safiye Ali'yi

* Sözlü bildiri olarak sunulmuş olup özeti ve metni yayınlanmamıştır: Nuran Yıldırım. "Karşıyaka'nın Sağlık Bekçisi Dr. Fatma Saâda Emin Kâatçılar, 1892-1982", *Karşıyaka 3. Kültür ve Çevre Sempozyumu*, İzmir, 24-25-26 Kasım 2021, İzmir. Bu çalışmaya kaynaklar ve görsellerle katkıda bulunan Aybala Yentürk'e teşekkür ederim.

Almanya-Würtzburg Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne yolladı (1916). Onlar eğitimlerini sürdürürken, İstanbul'da hekim olmak isteyen kızların başlattığı mücadele sonunda, İstanbul Dârülfünunu Tıp Fakültesi kız öğrenci kabul etmeye başladı (1922). Aydın Vilayeti Fatma Saâda Emin'e her ay 20 Osmanlı lirası gönderiyor ayrıca yıllık eğitim ücreti olarak 400 Frank ödüyordu. 1918 Yılında Birinci Dünya Savaşı bitmiş fakat savaş koşullarının yarattığı ekonomik bunalım nedeniyle aldığı tahsisat ihtiyaçlarını karşılayamaz olmuştu. Kurtuluş Savaşı sürerken Yunanlılar İzmir'i işgal edince tahsisatları kesildi. Eğitimleri tehlikeye giren Fatma Saâda Emin ile Suad Mahmud Hanımlar Cenevre Başkonsolosluğu'na başvurup mağduriyetlerini dile getirdiler, durumları İstanbul'a bildirildi. İkisinin de eğitim masrafları 1921 yılından sonra İstanbul Vilayeti bütçesinden ödenmeye başlandı. Fatma Saâda Emin savaş koşulları nedeniyle uzayan eğitimini 1927 yılında tamamlayıp diploma aldı. İç hastalıkları ihtisasını yaptıktan sonra İzmir'e döndü. Diploma denklik belgesini alınca İzmir Memleket Hastanesi dahiliye kliniğine tayin edildi (1930). Daha sonra Karşıyaka'da muayenehane açarak serbest hekimlik yapmaya başladı (1932). 1943 genel seçimlerinde Manisa'dan, VII. dönem milletvekili seçilip Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. (1943-1946) Milletvekilliği sona erince İzmir'e döndü ve Karşıyaka'da muayenehane hekimliği yapmaya devam etti. Evlenmeyip hayatını hastalarına adayan Dr. Fatma Saâda Emin Kâatçılar, Avrupa'ya tıp tahsiline giden ilk iki kız öğrenciden biri olması bakımından Türk Tıp Tarihi'nde ve kadın araştırmaları tarihinde, seçilmiş ikinci kadın hekim milletvekili olması ile de siyaset tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Buna rağmen hakkında şimdiye kadar etraflı bir araştırma yapılmamıştır. Bu makalede erişebildiğimiz kaynaklardan derlediğimiz bilgileri paylaşarak, kızların okumalarının bile hoş görülmediği yıllarda, üstelik Birinci Dünya Savaşı devam ederken yabancı bir ülkeye tek başına gidip, tıp gibi zorlu bir eğitimi göze alma cesaretini gösteren ve ölünceye kadar Karşıyakalılara sağlık bekçiliği yapan Dr. Fatma Saâda Emin Kâatçılar tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet'te kadın, ilk kadın hekimler, kadın milletvekili.

ABSTRACT

YILDIRIM, Nuran, **Dr. Fatma Saâda Emin Kâatçılar, One of the First Female Physicians of the Turkish Republic (1898-1982)**, CTAD, Year 19, Issue 39 (Fall 2023), pp. 1533-1574.

In the early 20th century, since Istanbul University (Darülfünun) Faculty of Medicine did not accept female students, girls who wanted to study medicine began to go to Europe and America. First, Fatma Saada

Emin and Suad Mahmud Hanim from Izmir were sent to the Switzerland-Geneva Medical Faculty, with their allocations and education expenses paid by the Aydın Province Special Administration (1915). The following year, the Ministry of Education sent Safiye Ali from Istanbul to the Faculty of Medicine of the University of Würzburg in Germany (1916). While they were continuing their education, as a result of the struggle initiated by the girls who wanted to become doctors in Istanbul, Istanbul University's Faculty of Medicine started to accept female students (1922). The province of Aydın sent Fatma Saada Emin 20 Ottoman liras every month and also paid 400 Francs as an annual education fee. The First World War ended in 1918, but due to the economic depression caused by the war conditions, this amount could not meet the young student's allocation needs. Their allocations were cut off when the Greeks occupied Izmir while the War of Independence was continuing. Fatma Saada Emin and Suad Mahmud Hanim, whose education was in jeopardy, applied to the Ottoman Consulate General in Geneva and expressed their grievances, and their situation was reported to Istanbul. The education expenses of both of them began to be paid from the Istanbul Province budget after 1921. Fatma Saada Emin completed her education, which was prolonged due to war conditions, in 1927 and received a diploma. After completing her specialization in internal medicine, she returned to Izmir. When she received her diploma equivalence certificate, she was appointed to the internal medicine clinic of Izmir Memleket Hospital (1930). Later, she opened a practice in Karşıyaka and started practicing freelance medicine (1932). In the 1943 general elections, she was elected as a member of parliament for the first term and entered the Turkish Grand National Assembly representing Manisa. (1943-1946). When her term as a member of parliament ended, she returned to Izmir and continued to work as a physician in Karşıyaka. Dr. Fatma Saada Emin Kâatçılar did not marry and devoted her life to her patients. She has an important place in the history of Turkish Medicine and women's studies, as she is one of the first two female students to go to Europe to study medicine, and in our political history, as the second elected female physician MP. However, no detailed research has been carried out on her so far. In this article, by sharing the information we have compiled from the sources we have access to, Dr. Fatma Saada Emin Kâatçılar is introduced, who served as a health guard for the people of Karşıyaka until her death, and who had the courage to go to a foreign country alone in the turbulent years of WW1, taking on a challenging education such as medicine, in a time when it was not tolerated for girls to even study.

Keywords: Women in the Turkish Republic, first female physicians, female parliamentarian.

Giriş

Osmanlı kadınlarının 15. yüzyıldan itibaren sağlık işleriyle uğraştığı bilinmektedir. Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun 1468 yılında yazdığı ünlü eseri *Cerrâhiyye-i İlâhîyye*'de, tabibeler yani kadın hekimleri hastalarına cerrahi müdahale yaparken betimleyen minyatürler vardır. Ayrıca tabibelerin; genital bölgedeki basurlar, sigiller, kızıl sivilceleri nasıl tedavi ettikleri; çibanlarla apseleri açma yöntemleri, kapalı vajina ameliyatı ve anne karnında ölen cenini (fetus) çıkarma operasyonu anlatılmıştır.¹

Arşiv belgeleri, usta-çırak yöntemiyle yetişen hekim kadınların 17. yüzyılda serbest olarak çalıştıklarını, kadın cerrahların cinsiyet ayrımı yapmadan ameliyatlara yaptıklarını kanıtlamaktadır. Cerrahe Küpeli Saliha Hatun'un hastalarına ait 21 rıza senedinden kasık fıtığı (hernie) ameliyatları yaptığı ve bazılarında ur aldığını öğreniyoruz. Cerrahe Küpeli Saliha Hatun'un 1622-1624 yıllarında ameliyat ettiği hastaların tamamı erkek olup aralarında iki Yeniçeri de bulunmaktadır.² Şuhud kasabası Köyviran köyünde cerrah taifesinden Zeynep bint-i Mustafa (Mustafa kızı Zeynep), 1691 yılında bir erkeğin boynunun sağ tarafındaki uru çıkarıp tedavi etmeyi üstlenmiştir.³

Osmanlı sarayında kadın hekimler vardı. Çiçek hastalığına yakalanan Sultan I. Ahmed'i (1603-1617) tedavi eden Musevi Hekim Salamon ben Natan Eşkenazi vefat edince dul eşi Buha Eşkenazi eşinin yerine saray hekimliğine getirilmiştir.⁴ Sarayda yevmi 35 akçe tabibe olan Yahudi kadın vefat edince yeri boşalmış, Hekimbaşı 10 akçesinin hazineye kalmasını 25 akçesinin de 15 akçe tabip olan Manol'e verilmesini teklif etmiştir (1607).⁵ Sultan Abdülaziz, Hekime Maryam Usta'nın kendisine daha önce ve özellikle yakın zamanda pek çok hizmet ettiği ve ilaçlarının iyi etkisini ve faydasını görmüş olduğu için uygun bir

¹ Şerefeddin Sabuncuoğlu, *Cerrâhiyyetü'l-İlâhîyye*. Bibliothèque Nationale, Supplément Turc, nr. 693, 112ab-113a.

² Halil Sahillioğlu, "Üsküdar'ın Mamure (Cedide) Mahallesi Fıfık Cerrahları", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 4, 1998, s. 59-66; *Osmanlılarda Sağlık II Arşiv Belgeleri*, Ed. C. Yılmaz-N. Yılmaz, İstanbul, 2006, s. 126.

³ Nil Sarı, "Osmanlı Sağlık Hayatında Kadının Yeri", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 2-3, 1996/97, s. 16-22, 53,

⁴ Harry Ojalvo, *Osmanlı Padişahları ve Musevi Tebaaları*, 500. Yıl Vakfı, İstanbul, 2001, s. 86.

⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşinleri Başkanlığı Osmanlı Arşini (BOA) Ali Emiri Birinci Ahmed (AE. SAMD. I) 7/630, 12 Zilkade 1015 [11 Mart 1607].

tahsisat verilmesini emretmiştir.⁶ Taşradan gelip Üsküdar Kebeci Mahallesi'ne yerleşmiş olan hekim kadın; Eski Saray'da hasta olan; Karbeyaz Kalfa, Lalezar Kalfa ve Nazenin Kalfa'yı tedavi etmek üzere görevlendirilmiştir (1799).⁷ I. Abdülhamid (1774-1789) hastalandığında tedavisine kadın hekimler de katkıda bulunmuştur.⁸

Hazinedar Şevkinihal Usta vefat edince tasarrufunda bulunan ev, hekim kadınlara tahsis edilmiştir (1861).⁹ Gedikpaşa Esiri Kemal Mahallesi'nde Şah Mehmed Çelebi ve Hanımı Pola Hatun Vakfı'na ait evde oturan hekim kadınların kirası Hazine-i Hassa tarafından ödenirdi (1872).¹⁰ Mabeyn-i Hümayun Eczahanesi'ne tayin edilerek etıbbı arasında dahil edilen Tabibe Gülbeyaz Hatun'a Hazine-i Hassa'dan 200 kuruş maaş başlanmıştır (1888).¹¹

19. yüzyıl sonlarında İstanbul'a yabancı kadın hekimler gelmeye başlayınca, 1893 yılında çıkan bir iradeyle yabancı ülkelerde tıp tahsil edip Osmanlı Devleti'nde çalışmak isteyen kadınların Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de imtihan edildikten sonra ellerine ruhsat verilmesi emredildi. Bu karardan sonra ilk müracaat eden İngiliz Mary Pieroso Nadia, 23 Kasım 1893 günü girdiği sınavda başarılı olarak Osmanlı Devleti sınırları içinde hekimlik yapma hakkını kazandı. Ondan sonra İstanbul'da çalıştığı tespit edilen yabancı kadın hekimler; Petersburg Tıp Fakültesi mezunu kadın ve çocuk hastalıkları mütehassısı Tabibe Madam Fani İstrofski (Fany Strowski), Bern ve Petersburg Tıp Okullarından mezun kadın hastalıkları mütehassısı Alman Marie Zibold (Sibold, 1889-1905), Paris Tıp Mektebi mezunu Madam Toras (1897), Romanyalı Tabibe Matmazel Stefaneko'dur (Stefanescu).¹² Diplomasını Bern Tıp Fakültesi'nden 1907 yılında alan Avusturya-Macaristan uyruklu Amália Frisch İstanbul'daki Avusturya Macaristan Hastanesi'nde hekimlik yapmıştır (1909-1919).

⁶ BO.A Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS. MA. e.) 860/4, 16 Zilhicce 1277 [25 Haziran 1861].

⁷ BO.A. TS. MA. e, 306/2, 3 Şaban 1214 [31 Aralık 1799].

⁸ Sarı, agm., s.16-19.

⁹ Mabeyn-i Hümayun Evrakı İradeleri (MB. İ.) 15/27, 16 Receb 1277 [28 Ocak 1861].

¹⁰ BO.A. TS. MA. e. 1306/80, 23 Cemâziyelevvel 1289 [29 Temmuz 1872].

¹¹ BO.A. MB. İ. 23/114, 15 Cemâziyelahir 1287 [2 Mayıs 1888].

¹² Nuran Yıldırım, "Dünyada ve Türkiye'de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi", *Toplumsal Tarih*, Sayı 147, 2006, s. 50-57; Nuran Yıldırım, *Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.

Avusturya-Macaristan vatandaşı olduğu için ilk Türk kadın hekimleri arasında gösterilmesi yanlıştır.¹³

Arşiv belgeleri, Osmanlı tebaasına mensup gayrimüslim kadınların da hekimlik yapmasına izin verildiğine işaret etmektedir. Yeni ulaştığımız bir belgeye göre,¹⁴ Osmanlı Dönemi'nin ilk kadın hekimi Rum milletinden¹⁵ İrini Anna Polidi'dir. Paris Tıp Mektebi'nden diplomalı olan İrini Anna Polidi'ye, Rum Patrikliğinin başvurusu üzerine II. Abdülhamid'in iradesiyle İstanbul'da hekimlik yapma izni verilmiş ve 6 Haziran 1896'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin bağlı olduğu Mekâtib-i Asâkir-i Şahane Nezareti'ne gönderilen tezkireyle iradenin gereğinin yapılması istenmiştir.¹⁶

İrini Anna Polidi'den yedi sene sonra 1903'te Chicago College of Physicians and Surgeons'tan mezun olan Ermeni milletinden Zaruhi Kavalcıyan, ertesi sene memleketi Adapazarı'na dönmüştür. Bundan sonra hekimlik yapma izni verilmediği gerekçesiyle hem babası Dr. Serope Kavalcıyan'ın muayenehanesinde çalıştığı hem de Amerikan Koleji'nde biyoloji öğretmenliği yaptığı, babasının Kasım 1915'te vefatından sonra Birinci Dünya Savaşı sırasında Adapazarı ve İzmit çevresinde hasta ve yaralı bakım kuruluşlarında aktif görev aldığı, 1921 yılında Amerikan Koleji ile birlikte Üsküdar'a gelip biyoloji öğretmenliğine devam ettiği, uzun yıllar Üsküdar'da (yılları belli değil) hekimlik yaptığı ileri sürülmüştür. 1952 yılına kadar Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nde biyoloji, fizyoloji ve fen derslerini verdiği bilinen Zaruhi Kavalcıyan'ın hekimlik yaptığına dair bir kaynak gösterilmemiş olup tek kanıt,

¹³ Şeref Etker - Szabolcs Dobson - László András Magyar, "Türkiye'nin İlk Kadın Doktorları: Amália Frisch (1882-1941)", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 21, 2015, s. 59-67; Şeref Etker, "Türkiye'nin İlk Kadın Doktorları: Amalia Frisch (1882-1941), ekler," *Türk Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 22, 2016, s.177-178. Bu makalemizin kaynaklarında yer alan arşiv belgelerinde Amália Frisch'in Avusturya-Macaristan vatandaşı olduğu yazılıdır. Yani Türkiye'de çalışan yabancı uyruklu kadın hekimlerden biridir. Nitekim 1919'da memleketi Macaristan'a gitmiştir.

¹⁴ Araştırmalar ilerledikçe Osmanlı kadın hekimlerine yeni isimler eklenmekte ve sıralama değişmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde; ruhsat alarak muayenehane açtığı ve sosyal kurumlarda hekimlik yaptığı kanıtlanmış olan ilk kadın hekimimiz Dr. Safiye Ali'dir ve henüz bu sıralamayı değiştirecek bir araştırma yayımlanmamıştır.

¹⁵ Osmanlı Devleti'ni oluşturan farklı din ve mezheplere mensup topluluklar *millet sistemi* ile yönetildi. Bu sistemde; Müslüman milleti, Rum milleti, Ermeni milleti ve Yahudi milleti olmak üzere dört millet bulunmaktaydı. Bu milletlere; devlet egemenliğini tanımaları ve belirli bir vergi yükümlülüğü karşılığında, kendi toplumsal örgütlenmeleri ile din, dil, eğitim ve özel hukuk alanlarında özerklik tanınmıştı; bk. Uğur Kurtaran, "Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8, 2011, s. 57-71.

¹⁶ BO.A. İrade Hususi (İ. HUS.) 47/26, 15 Zilhicce 1313 [28 Mayıs 1896].

1921 başlarında, “Bir hekim olarak deneyimlerim” adıyla bir konferans verdiğine dair kayıttır.¹⁷

Ophelia Nergararyan, 1903 yılında Philadelphia’daki Greater Women’s Medical College of Pennsylvania’dan diploma almış ve Türkiye’ye döndükten sonra eşi Dr. Dikran Bedros Kasapyan ile birlikte İzmir ve İstanbul’da hekimlik yapmış, eşi Galiçya cephesinde şehit düştükten sonra Mütareke Dönemi’nde İstanbul’daki Near East Relief yetimhanelerinde çalışmış ve Cumhuriyet ilan edilince Amerika’ya gidip New York’a yerleşmiştir.¹⁸

Osmanlı tebaasına mensup bu üç kadın; İrini Anna Polidi, Zaruhi Kavalcıyan ve Ophelia Nergararyan, İstanbul Dârülfünunu [İstanbul Üniversitesi] Tıp Fakültesi kız öğrenci kabul etmediği için, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki tıp okullarına gitmişlerdi. Birinci Dünya Savaşı sürerken kadın hekime duyulan ihtiyaç dikkate alınarak Avrupa’daki tıp okullarına kız öğrenci gönderilmeye başlanmıştır. Avrupa’ya gönderilen ilk kız öğrenciler İzmirli Saâda Emin ile Suad Mahmud’dur (1915). Onların hemen ardından İstanbul’dan Safiye Ali Almanya’ya gönderilmiştir (1916). Saâda Emin ve Suad Mahmud’un eğitim hayatları savaş şartları yüzünden uzayınca onlardan önce Würzburg Üniversitesi Tıp Fakültesi’ni bitiren Safiye Ali, kadın-doğum ve çocuk hastalıkları ihtisası yapıp İstanbul’a gelmiş ve muayenehane açmıştır. Kendisi, Türkiye Cumhuriyeti’nde çalışma ruhsatı alan ilk kadın hekimdir. 1923-1928 yıllarında muayenehane hekimliği yanında, haftanın belirli günlerinde sosyal hizmet kurumlarında gönüllü olarak hasta muayene etmiştir.¹⁹

Bu makalede tıp eğitimi almak üzere Avrupa’ya gönderilen ilk iki kız öğrenciden biri olan Fatma Saâda Emin Kâatçılar’ın hayatı; ailesi, eğitimi, hekimliği ve milletvekilliği bağlamında ele alınacaktır.

¹⁷ Şeref Etker, “Dr. Zaruhi S. Kavalcıyan, Türkiye’nin İlk Kadın Hekimi”, *Hekim Sözü*, Temmuz-Ağustos 2021, s. 33-34. Bu makalede Zaruhi Kavalcıyan’ın babasının muayenehanesinde çalıştığına ve babasının vefatından sonra muayenehanesini resmen üstlenip hekimlik yaptığına dair bir kaynak gösterilmemiştir. Yazarın bu kaynaksız makalesini kaynak gösterdiği diğer yayını ise iki paragraflık kaynağı olmayan, haber mahiyetinde bir yazıdır; bk. Şeref Etker, “Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Zaruhi Kavalcıyan”, *Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji*, Sayı 1313, 18 Mayıs 2012, s. 14. Zaruhi Kavalcıyan’ın, Birinci Dünya Savaşı sırasında, Adapazarı ve İzmit çevresindeki yaralı bakım kuruluşlarında aktif görevler aldığı ifadesine de kaynak gösterilmemiştir. Kaynaksız ifadeler yazarın kişisel görüşleridir; bk. Şeref Etker, “Türkiye’nin İlk Kadın Doktorlarını Üsküdar Yetiştirdi”, *SEV Connect*, İlkbahar 2018, s. 88-89.

¹⁸ Etker, “Türkiye’nin ilk kadın doktorlarını...”, s. 88-89.

¹⁹ Yıldırım, *Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru...*, s.27-31, 35-50.

Kâatçılar (Kâğıtçıoğlu) Ailesi

Fatma Saâda, dava vekili²⁰ Kâğıtçıoğlu Mehmed Emin Bey ile Kadriye Hanım'ın kızı olarak Alaşehir'de dünyaya gelmiştir (1898). 4 Teşrinisani/Kasım 1918 tarihinde Cenevre'de el yazısıyla doldurduğu, “*Memalik-i Ecnebiyedeki Talebe-i Osmaniye Hey'et-i Teftişiyesi*” (Yabancı Ülkelerdeki Osmanlı Öğrencileri Teftiş Heyeti) sual varakasında babasının adını, “Kâğıtçıoğlu Mehmed Emin, kendi adını da, “*Fatma Saâda* olarak yazmıştır.²¹ (bk. *Belge-1*) Mehmed Emin Bey, Soyadı Kanunu yürürlüğe girdiğinde Kâğıtçıoğlu'ndan mülhem Kâatçılar soyadını almıştır.²² Soyadı Kanunu yürürlüğe girmeden önce kız çocuklar babalarının adıyla anılırdı. Pek çok kadın soyadı alınca baba adını terk etmişse de Saâda Emin, ömrü boyunca babasının adını kullanmıştır.

Saâda Emin'in babası Mehmed Emin Bey Türkmen boylarından Kâtipzade/Kâtipoğlu soyuna mensup. Ailesi Anadolu'ya geldiğinde bir süre Konya'da yaşadıkdan sonra Manisa'ya²³ yerleşmiştir. Babadan oğula, beş kuşak Baş Âyanlık²⁴ yapan aile tarihi kaynaklarda, 18. yüzyılın en güçlü Âyan aileleri arasında sayılmaktadır.²⁵ Ailenin son Baş Âyanı Ömer Ağa, II. Mahmud Dönemi'nde idam edilmiştir. Saâda Emin'in babaannesi, Baş Âyan Ömer Efendi'nin torunu Ülfet Hanım, İbrahim Edhem Bey ile evlendirilmiş; bu evlilikten Gülfem (hala), Mehmed Emin (baba) ve Mustafa Nazmi (amca) isimli

²⁰ Dava Vekilliği; o yıllarda avukatlık yerine geçen bir meslekti, 1940'ta kaldırıldı.

²¹ BO.A. Maarif Nezareti Heyet-i Teftişiyeye Kalemi (MF. HTF.) 6/75, 29 M. 1337 [4 Kasım 1918].

²² Soyadı Kanunu, 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilip, 2 Temmuz 1934 günü *Resmî Gazete*'de yayınlandıktan sonra 2 Ocak 1935'te yürürlüğe girmiştir.

²³ Gülfem Kâatçılar İren, anılarında Kâtipoğlu ailesinin önce Konya'da yaşadığını daha sonra İzmir'e yerleştiğini belirtiyorsa da, *İslâm Ansiklopedisi*, 18. yüzyılın en ünlü Âyan ailelerinden Kâtiboğulları'nın Manisa ve çevresinde bulunduklarını bildiriyor. Buradan ailenin Manisa'ya yerleştiği ve civar yerleşim yerlerinden biri olan İzmir'de de etkili olduğu anlaşılmaktadır; bk. Gülfem Kâatçılar İren, *Anılarım*, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar, İstanbul, 2004, s. 11; Özcan Mert, “Âyan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul, 1991, s. 195-198.

²⁴ *Âyan*: Osmanlı Devleti'nde merkezi hükûmete karşı halkın ve halka karşı da merkezi hükûmetin temsilcisi durumunda bulunan ve halk ile devlet arasındaki işleri yürüten kimse. 18. yüzyılın ortalarından itibaren güçlenen âyanlar; şehir ve esnaf için gerekli malları sağlar, erzak ve ham madde fiyatlarını tayin eder, kamu binalarını yapar ya da tamir eder, eşkıya yakalayıp cezalandırır, orduya asker sağlar ve bu askerlerin ihtiyacını görür, İstanbul'a erzak ve koyun gönderir, vergi toplar ve benzeri faaliyetlerde bulunurlardı. Zamanla merkezi otorite taşrada zayıflayınca bundan faydalanan âyan aileleri bazı yörelerde üstünlüklerini kabul ettirmişlerdi. Kâtiboğulları da Manisa ve çevresinde ün kazanmıştı. II. Mahmud, yenileşme hareketleri karşısında âyanları muhalif bir güç olarak görmüş ve taşradaki üstünlüklerine son vermek amacıyla pek çok âyanı idam ettirip malları ile emlakine el koymuştur; bk. Mert, agm., s. 195-198.

²⁵ Aynı yer.

üç çocuğu olmuştur. Saâda Emin'in amcası Opr. Dr. Mustafa Nazmi, İzmir Devlet Hastanesi operatör muavinliğinden sonra Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde bulunmuş; cepheden döndükten sonra muayenehane açıp serbest hekimlik yapmıştır.²⁶

Mehmed Emin (Kâatçılar) devlet memuru olarak tayin edildiği Alaşehir'de çalışırken, Afyonkarahisar'ın Sahipoğlu ahlafından, sonraları İzmir-Karşıyaka eşrafından Dökmecizade Hacı Mehmet Şevket Efendi'nin²⁷ kızı Kadriye Hanım ile evlenmiştir. ²⁸ Alaşehir'e 14 yaşında gelin giden Kadriye Hanım'ın ilk iki kızı, Feheda (Uluğ) ile Saâda, Alaşehir'de doğmuştur. Mehmed Emin Bey daha sonra Manisa'ya tayin edilmiş, Ruhsar (Şeşbeş) ile Muammer (Kâatçılar) orada dünyaya gelmiştir. Bir süre sonra Trablusgarb'a Mahkeme Reisi olarak tayin edilen Mehmed Emin Bey, Trablusgarb Savaşı sırasında Ekim 1911'de Trablusgarp İtalyanların eline geçince, muhacirlerle birlikte İzmir'e dönüp Karşıyaka Bahariye mahallesi Soğukkuyu Caddesi'ndeki bir eve yerleşmiştir (1910). Bu sırada büyük kızları Feheda, Mahmud Ragıp Uluğ ile evlenip İstanbul'a gitmiştir. Beşinci çocukları Hatice Gülfem (İren) 24 Aralık 1913'te dünyaya gelmiştir.²⁹ İki ay sonra da Mehmed Emin Bey adliyeden ayrılıp dava vekilliği yapmaya başlamıştır.³⁰ 1918 yılında bürosu, Frenk Caddesi'ndeki Küçük Vezir Hanı, 32/29 numaradaydı. Henüz soyadının bulunmadığı bu yıllarda "Kâğıtçıoğlu" adıyla anılmaktaydı.³¹ Mehmed Emin Bey, 15 Mayıs 1919'da İzmir işgal edildikten bir sene kadar sonra arazisini kontrol etmek için Manisa'ya gitmiş; dönüşte zatürre olmuş; bir süre sonra da vefat etmiştir. Saâda Emin'in dedesi Mehmet Şevket Bey ile anneanesi Revan Hanım 1910'da yerleştikleri Soğukkuyu Caddesi'ndeki evlerinde 1923 yılına kadar oturmuşlardır. Revan Hanım, genç denecek bir yaşta vereme yakalanıp vefat etmiştir.³² Revan Hanım'ın vefatıyla yalnız kalmış olan Mehmet Şevket Bey, dul kızı Kadriye Hanım ile torunları Muammer, Ruhsar ve Gülfem'i yanına almış; birlikte

²⁶ Kâatçılar İren, *age.*, s. 11-15.

²⁷ Dökmecizade Hacı Mahmet Şevket Efendi, 1908 genel seçimlerinde mebus namzedi olmuştur; *İttihat Gazetesi*, 11 Teşrinisani 1908, s. 3.

²⁸ Muammer Kâatçılar'ın ölüm ilânı, *Cumhuriyet*, 18 Haziran 1969, s.2.

²⁹ Hatice Gülfem'in nüfus kağıdı, Kâatçılar İren, *age.*, arka kapak.

³⁰ *age.*, s. 16, 40.

³¹ "Kâğıtçıoğlu" adı ve babasının iş yerinin adresi için bk. BOA. MF. HTF. 6/75, 29 M. 1337 [4 Kasım 1918].

³² Sezer Birkan, *Üç Ervin Öyküsü*, Birsal Yayınları, İzmir, 2002, s. 28-34.

yaşamaya başlamışlardır. Bu sırada Kadriye Hanım'ın büyük kızı Feheda İstanbul'da, Saâda Emin İsviçre'dedir.³³ (bk. *Görsel 1, 2, 3*)

Mehmed Emin Bey oğlu Muammer'i Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'ya göndermiştir. Hessen eyaletine bağlı Hanau şehrinde liseyi bitirip Hamburg'a geçen Muammer mühendis mektebine kaydolmuştur. Fakat İzmir'in işgali ve bir sene sonra da babalarının ölmesi aileyi perişan etmiştir. Varlıklı bir insan olan anne tarafından dedesi Mehmet Şevket Bey de İzmir yangınında Balıkpazarı'ndaki emlakini kaybedince Muammer'e para gönderememiştir. O sırada Cenevre Tıp Fakültesi'nde öğrenci olan Saâda Emin Hamburg'a gitmiş; iki kardeş Saâda Emin'in tahsisatıyla idare etmeye çalışmış, ancak bir sene dayanabilmişlerdir. Sonunda Saâda Emin Cenevre'ye, Muammer Bey İzmir'e dönmüştür. Dayıları Halit Onaran, Alaybey sahilinde Naldöken'e yakın terkedilmiş evlerden birini kiralamış; On sene o evde oturmuşlardır. Muammer Kâatçılar, üç dil bildiği için banka memuru olarak çalışmaya başlamıştır. İtalyan Bankası, Osmanlı Bankası, Alman Bankası'nda çalıştıktan sonra yeni kurulan İş Bankası'na geçmiştir (26 Ağustos 1924). İş Bankası Hamburg şubesini açınca oraya müdür muavini olarak tayin edilmiş (1932), iki sene sonra da müdür olmuştur.³⁴

Terk edilmiş evler mübadillere verilmeye başlanınca oturdukları evden çıkmak zorunda kalan Kâatçılar ailesi Karşıyaka Kemalpaşa caddesine taşınmıştır. Daha sonra yine Karşıyaka-Reşadiye'deki arsalarına iki katlı bir ev yaptırmışlardır. Anne Kadriye Hanım kızları Saâda ve Gülfem ile alt kata, 1931'de Afif A. Şeşbeş ile evlenmiş olan kızı Ruhsar da eşi ve çocuklarıyla üst kata yerleşmiştir.³⁵ Afif A. Şeşbeş daha sonra Edison Ticarethanesini kurup zengin olacaktır.

İş Bankası Hamburg Şubesi Müdürü olarak çalışmakta olan Muammer Kâatçılar, Hildegard Hanım ile evlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sürerken, 6 Nisan 1941 günü Yunanistan'a saldıran Almanlar kısa sürede ülkeyi işgal etmiştir. Bunun üzerine Türk Hükûmeti, Orient Expres/Şark Ekspresi'nin Türkiye'ye giriş yaptığı Meriç nehri üzerindeki köprüyü dinamitleyip Avrupa ile tren yolu bağlantısını kesmiştir. Romanya ve Rusya da savaşmakta olduğundan kara yolunu kullanmak da mümkün değildir. Savaş nedeniyle İş Bankası Hamburg Şubesi kapatılınca Türkiye'ye dönme hazırlığına başlayan Kâatçılar ailesi, tren ve karayolu ulaşımının kapalı olması yüzünden eşyasını; nakliyat, gümrük işlemleri, sigorta ve gemi kiralama işleri yapmakta olan Şenker Unt Kompani A.G. şirketinin deposuna teslim etmiştir. Hildegard Kâatçılar,

³³ Kâatçılar İren, *age.*, s. 17-20.

³⁴ *age.*, s. 26, 44-47.

³⁵ *age.*, s. 45-48.

kendisine ait olan Alte Rabenstraße, 26, 1. kattaki dairesini mobilyaları ve kalan eşyası ile birlikte kiraya verdikten sonra Türkiye'ye dönmüşlerdir (Temmuz 1941). Ağustos 1943'te Hamburg'a yapılan bir hava hücumunda eşyalarını teslim ettikleri şirketin deposu ile Hildegard Kâatçılar'ın dairesinin bulunduğu apartman bombalanmış, Kâatçılar ailesinin bütün eşyası yok olmuştur. Savaş bittikten sonra Dışişleri Bakanlığı radyo anonslarıyla, savaş sırasında Almanya'da veya Alman işgali altındaki yerlerde zarar gören Türk vatandaşlarının zararlarını Dışişleri Bakanlığı'na bildirmelerini istemiştir. Bunun üzerine, Muammer ve Hildegard Kâatçılar 28 Mart 1946 tarihinde Dışişleri Bakanlığına verdikleri dilekçeye; şirket deposundaki eşyalarının listesini ve bedelini (5.777 lira), bombalanan apartmandaki dairelerinde bulunan mobilya ve eşya listesi ile tutarına (21.001 lira) ait belgeleri ekleyip, Alman hükûmetinden, apartman dairelerinin 1.605.90 lira kira bedeli dahil toplam 28.383.90 lira talep etmişlerdir. Birkaç ay sonra bir dilekçe ile başvuruları hakkında ne işlem yapıldığını sormaları üzerine Dışişleri Bakanlığı, dilekçelerinin ekleriyle birlikte İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya, Japonya ve peykleri tarafından zarara uğrattılan Türk vatandaşlarına ait dosyaya konduğunu bildirmiştir (23 Ağustos 1946).³⁶

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde henüz araştırmacılara açılmamış belgelerin özetlerinden, İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ve Almanya tarafından işgal edilmiş yerlerde zarara uğrayan vatandaşlar ve şirketlere tazminat ödenmek üzere, "Sekestr İdaresi" kurulması için bir kanun tasarısı hazırlandığını tespit ettik (1948). Ancak bu belgeler araştırmacıya açık olmadığından daha fazla bilgi edinemedik.³⁷ Bu arada, Dönemin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün (1890-1966), 12 Eylül 1950 tarihinde tanınmış şarkiyatçı Osman Reşer'e (Oskar Rescher, 1883-1972) yazmış olduğu mektuptan, Osman Reşer'in de tazminat almak için başvurduğunu, Türkiye'deki Alman mallarının tedvir ve tasfiyesi ile uğraşacak olan Sekestr İdaresi kurulduğunda, Almanya'da veya Alman işgali altındaki yerlerde zarar gören vatandaşlarımızın dilekçelerinin bu idareye devredilmek

³⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon: 501, Kutu. 34215, Gömlek. 134037, Sıra. 1, 23.06.1946. Belgelerin altında: "20.11.2020 tarih ve 3179675 sayılı karar ile gizliliği kaldırılmıştır" ibaresi bulunmaktadır.

³⁷ "Memleketimizde düşman mallarının sekestr usulü ile idaresi", BCA, Fon: 30-18-1-2, Kutu. 111, Gömlek. 633, Sıra. 20, 23.09.1946. ; "Sekestr İdaresi'ne ait kanun tasarısı", BCA, Fon. 501, Kutu. 3153, Gömlek. 133322, Sıra. 12, 13.12.1948. ; "Türkiye'ye sunulan Sekestr İdaresi'ne ait kanun tasarısı", BCA, Fon. 501, Kutu. 33389, Gömlek. 133586, Sıra. 39, 22.06.1949.

üzere, Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve Ticari Anlaşmalar Dairesi'nde saklandığına dair bilgi sahibi olduk.³⁸ (bk. *Görsel 4-5*)

Muammer Kâatçılar Türkiye'ye döndükten sonra, İstanbul-Galata Bankalar Bereket Han, no.9'da, ihracat ithalat mümessilliği yapmaya başlamış, 18 Haziran 1969'da Karşıyaka Reşadiye 1748 sokak no.4'teki evinde vefat etmiştir.³⁹

Sahip Ataoğulları Ahfadından Dökmecizâde Ailesi

Saâda Emin'in annesi Kadriye Hanım, Sâhib Ataoğulları ahfadındandır.⁴⁰ Anadolu Selçuklu Veziri Alaaddin Sâhib Ata (ö. 1288) ile oğulları ve torunları Afyonkarahisar ve çevresinde Sâhib Ataoğulları Beyliği'ni kurmuştur.⁴¹ Bir zaman sonra Sâhib Ataoğulları'ndan Mehmed Bey İzmir'e yerleşir. Oğlu Mustafa ve kızı Havva olmak üzere iki çocuğu vardır. Kızını Kuşadası Naibi ile evlendirir. Bu arada Köprülüzâde ailesinden Affan Bey ile tanışıp dost olmuştur. Affan Bey aracılığıyla oğlu Mustafa'yı Selanik'ten gelip İzmir'e yerleşmiş olan Selanikoğulları ailesinin kızı Tahire Hanım ile evlendirmiştir. Mehmed Bey o sıralarda İzmir'in en meşhur ticaret merkezi olan Balıkpazarı'nda bir hamam alarak oğlu Mustafa'ya hediye etmiş, bir de ev almıştır. Selanikoğulları da kızlarına çeyiz olarak Yeşildirek Hamamı'nı vermiştir. Mustafa Bey'in on çocuğu olmuş, fakat sadece oğlu Mehmed Şevket ile kızı yaşamıştır. Çok çalışkan ve zeki bir insan olan Mustafa Bey, oğlu Mehmed Şevket'i İngiliz okuluna göndermiştir. Affan Bey vasıtasıyla o sırada gözden düşmüş ve azledilmiş olan Hidiv İsmail Paşa ile dost olmuştur. Hidiv İsmail Paşa'nın sermaye desteğiyle önce bir döküm atölyesi kurup hamam kazanları ile pirinç ve bakır eşyalar yapmışlardır. Gül yağı atölyesinde elde ettikleri gül yağını ve ibrişim atölyesinde ipek böceği kozalarından ürettikleri ibrişimleri Fransa'ya ihraç etmişlerdir. Mustafa Bey bu ticari ilişkileri sayesinde dostluk kurduğu Fransızların yardımıyla oğlu Mehmed Şevket'i Fransa'ya göndermiştir. Montpellier'de fizik-kimya tahsil etmeye başlayan Mehmed Şevket Bey, eğitimini tamamlamaya iki sene kalmışken, III. Napolyon (1808-1873) Dönemi'nde çıkan iç karışıklıklar sırasında okullar kapatılmıştır. Bir süre Paris'te kalmış, okullar açılmayınca İzmir'e dönmüştür. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun halası Zeliha Hanım ile evlendirilmiştir. Fakat çok geçmeden boşanıp Mısır'a gitmiştir. Babası

³⁸ Bahtiyar Sahaf X [eski adıyla Twitter] Hesabı, 15 Haziran 2022 tarihli gönderi, <https://twitter.com/bahtiyarim/status/1537002837707726848/photo/1> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023).

³⁹ Muammer Kâatçılar'ın vefat ilânı. *Cumhuriyet*, 18 Haziran 1969, s. 2.

⁴⁰ Aynı yer.

⁴¹ Erdoğan Merçil, "Sâhib Ataoğulları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 35, İstanbul, 2008, s. 518.

tarafından Evkaf-ı Hümayun Nazırı Mansurizâde Mustafa Nuri Paşa'nın⁴² yetiştirmesi Revan Hanım (Saâda Emin'in anneannesi) ile evlendirilmiştir.⁴³ Mustafa Bey, kızı Şerife'yi Büyükçelebizadeler ailesinden Mahmud Bey ile evlendirmiştir. Fakat evlatlarından ayrı yaşamak istemediği için hem kızını hem de oğlu Mehmet Şevket Bey'i yanına almıştır. Mehmet Şevket Beyin üç kızı; Kadriye (Saâda Emin'in annesi), Havva ve Hatice ile halaları Şerife Hanımın kızı ile oğlu Halit⁴⁴ dedelerinin evinde kardeş gibi büyümüşlerdir.⁴⁵ (bk. *Görsel 6*)

İlk, Orta ve Lise Eğitimi

Saâda Emin, Osmanlı öğrencileri teftişi sual varakasında, Cenevre'ye gelmeden önceki eğitimi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “*İzmir’de kızlar için (okulun adı okunamadı, mürekkep dağılmış) mektebini ikmal ettim. Bılahare Fransız Mektebi’ne devam ettim*”, “*Şimdiye kadar Türk ve Fransız mekteplerinde tahsil etmiş*

⁴² Serhat Başar, “Mansurizade Mustafa Nuri Paşa - Osmanlı Basınında Bazı Şair, Müverrih, Müellif, Muharrir Matbaacılara Ait Vefat ve Cenaze Haberleri”, *Müteferrika*, Sayı 55, 2019, s. 129-182.

⁴³ Revan Hanım'ın Sultan Abdülaziz'e uzanan ilginç bir hikâyesi var. Babası Kırım savaşında ölmüş, annesi dayısıyla birlikte İstanbul'a gelmek üzere bir gemiye biniyor fakat anne yolda ölüyor. Dayı bir kız çocuğuyla İstanbul'a gelince ne yapacağını bilemiyor, çaresiz satmak için esir pazarına gidiyor. Evkaf Nazırı Mansurizade Mustafa Nuri Paşa'nın vekilharcı esir pazarında kucığında çok güzel bir kız bebekle oturan perişan haldeki dayıyı görüyor. Çocuğu olmayan efendisini memnun etmek amacıyla çocuğu satın alıyor. Revan adı verilen bu güzel kız Mustafa Nuri Paşa'nın Vaniköy'deki yalısında büyütülüyor. Revan 11 yaşına geldiğinde III. Napolyon, Sultan Abdülaziz'i 1867 Paris Uluslararası Sergisi açılışına davet ediyor. Sultan Abdülaziz Kraliçe Eugeni'yi çok beğeniyor, dönünce kraliçe gibi saç, kaş, gözü bal rengi bir kız istiyor. Her tarafa haberler salınıyor. Bu arada sarayla ilgisi olan birisi Evkaf Nazırı Mustafa Nuri Paşa'nın büyüttüğü kızın padişahın istediği özelliklere sahip olduğunu söyleyince, Revan zorla yalıdan alınıp Yıldız Sarayı'na götürülüyor. Yaşı 11 olduğu için terbiye edilip 14 yaşında sultana takdim edilecek. Fakat 14 yaşına geldiğinde Sultan Abdülaziz öldürülünce sarayda çıkan kargaşadan yararlanan Revan, bir harem ağasına para verip onun bulduğu sandalla saraydan kaçıp yalıya dönüyor. O günlerde oğlu Mehmet Şevket'in boşanıp Mısır'a gitmiş olması nedeniyle çok üzgün olan Mustafa Bey, İstanbul'a gidiyor. Dertleşmek amacıyla hısımlı Mustafa Nuri Paşa'ya uğruyor. Revan'ı görüp beğeniyor. Oğlu Mehmed'i Mısır'dan getirmek ve Revan ile evlendirmek için paşanın yardımını istiyor. Revan'ın bu evliliği kabul etmesi üzerine Mehmet Şevket'i Mısır'dan getirip ikisini evlendiriyorlar; bk. Kâatçılar İren, *age.*, s.36-39. Dede kardeşliği yoluyla Dr. Saâda Emin ile akraba olan Ayşe Kilimci bir hikâyesinde Revan'ın hayatının bu kısmına değinmiştir; bk. Ayşe Kilimci, “Taşlıbayır Sokağı”, *Şu Ölim Dedikleri*. Altın Kitaplar, İstanbul, 2006, s. 141-142.

⁴⁴ Erken Cumhuriyet Dönemi siyasetçilerinden Halit Onaran (1881-1964); İzmir Vali Yardımcılığı, Kars (III. Dönem), Burdur (IV. ve V. Dönemler), Mardin (VI. Dönem), İzmir (VII. Dönem) ve Muş (VIII. Dönem) milletvekilliklerinde bulunmuştur.

⁴⁵ Kâatçılar İren, *age.*, s. 26-41.

idim.”⁴⁶ (bk. *Belge 1*) Bu ifadelerinden, orta öğrenimini Türk okulunda, lise öğretimini ise Fransız okulunda yaptığı anlaşılmaktadır.

İlköğrenimini 1901 yılında Karşıyaka’da açılmış olan Bahariye İnas İbtidai Mektebi’nde, orta öğrenimini ise yine Karşıyaka’da 1906’da faaliyete geçmiş olan İnas Rüşdiyesi’nde yapmış olduğunu düşünmekteyiz.⁴⁷ Gülfem Hanım’ın anılarında, Saâda ablasının Dame de Sion’daki eski bir hocasından Fransızca ders aldığını belirtmiş olmasından⁴⁸ lise eğitimini Notre-Dame de Sion’da yaptığı anlaşılmaktadır.

Cenevre Tıp Mektebi’nde

Liseden mezun olduktan sonra, belki de amcası Opr. Dr. Mustafa Nazmi Beyin etkisiyle hekim olmak istemişti fakat o sırada İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi kız öğrenci kabul etmiyordu. Aydın Vilayeti⁴⁹ İdare-i Hususiyesi (Özel İdaresi) vilayet hesabına, Saâda Emin ile Suad Mahmud’u (1896-1970)⁵⁰ tıp eğitimi, Zübeyde’yi de pedagoji eğitimi yapmak üzere İsviçre-Cenevre’ye göndermiştir. Saâda Emin ile Suad Mahmud Cenevre Tıp Mektebi’ne (École de Médecine Geneve, günümüzde Faculté de Médecine de l’université de Genève) kayıt olmuşlardır (1915).⁵¹ (bk. *Görsel 7*)

Fatma Saâda Emin’in 4 Kasım 1918 günü el yazısıyla Cenevre’de doldurduğu sual varakasından, Cenevre’de bir pansiyonda (British Pension, Bd des Philosophus 26) kaldığını öğreniyoruz. Aydın Vilayeti kendisine, pansiyon ücreti ve diğer masrafları için ayda 20 Osmanlı Lirası ve yıllık eğitim ücreti olarak 400 Frank gönderiyordu. 11 Kasım 1918’de sona eren Birinci Dünya Savaşı’nın ardından ekonomik sıkıntılar başlayınca tahsisatı ihtiyaçlarına yetmez

⁴⁶ BO.A. MF. HTF. 6/75, 29 M. 1337 [4 Kasım 1918]. Memalik-i Ecnebiyedeki Talebe-i Osmaniye Hey’et-i Teftişiyesi Sual Varakası.

⁴⁷ Sadiye Tutsak, *İzmir’de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 126.

⁴⁸ Kâatçılar İren, *age.*, s. 55.

⁴⁹ Aydın Vilayeti; İzmir Merkez Sancağı, Aydın Sancağı, Saruhan (Manisa) Sancağı ve Menteşe Sancağı’ndan (Muğla) oluşmaktaydı.1892’de Denizli Sancağı eklendi. II. Meşrutiyet’ten sonra Menteşe Sancağı bağımsız sancak oldu. Aydın vilayetinin merkezi İzmir şehriydi.

⁵⁰ Suad Mahmud, Cenevre Tıp Okulu’ndan mezun oldu (diploma no. 1591). Jinekoloji-obstetrik ihtisası yapıp 1930’da İstanbul’a döndü ve Sakızağacı’nda muayenehane açtı. Evlendikten sonra “Yılmaz” soyadını kullanmış 1940’dan itibaren de babasının soyadı olan Oskaner’i tercih etmiştir; bk. Osman Bahadır, “İlk Kadın Doktorlarımızdan Suad Mahmud”, *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, Sayı 1203, 9 Nisan 2010, s. 12.

⁵¹ BO.A. MF. HTF. 6/75, 29 M. 1337 [4 Kasım 1918] ; MV. 222/86, 6 S. 1340 [9 Ekim 1921].

olmuştur. Aydın Vilayeti'ne başvurup almakta olduğu aylık tahsisatın 1918-1919 kış sömestrinde yetersiz kalacağını bildirmiş ve artırılmasını istemiştir.⁵²

21 Mayıs 1919 günü İzmir'in Yunan Krallığı tarafından işgal edilmesinden sonra Fatma Saâda ve Suad Mahmud'un almakta oldukları tahsisat ve yıllık eğitim ücreti zamanında gelmemiş, tıp eğitimleri tehlikeye girmiştir. Bunun üzerine Cenevre Baş Şehbenderliğine (Baş Konsolosluğuna) başvurarak tahsisatları gelmediği için fevkalâde sıkıntıya düştüklerini ifade etmişlerdir. Bern Sefaretinin durumlarını 24 Ağustos 1919 tarihinde Babiâli'ye bildirmesi üzerine yapılan incelemede, savaş sırasında tahsisatlarının Bank-ı Osmani kanalıyla Cenevre Baş Şehbenderliğine muntazaman gönderilmiş olduğu; Mütareke'nin başından beri de Hilal-i Ahmer İstanbul Merkez-i Umumisi vasıtasıyla gönderildiği, 6 Ekim 1919 tarihinde gönderilen Ekim ayı tahsisatlarını aldıklarına dair makbuzların Hilal-i Ahmer İstanbul Merkez-i Umumisi'ne gelmiş olduğu ve bundan sonra tahsisatlarını yine Bank-ı Osmani ile gönderileceği anlaşılmıştır.⁵³ Aralık 1919'da pedagoji eğitimini tamamlayan Zübeyde dönme hazırlığı içindeydi. Aydın Vilayeti dönüş masrafı olarak kendisine Bank-ı Osmani İzmir Şubesi'nden 600 Frank göndermiştir. Tıp eğitimlerini iki sene sonra tamamlayacak olan Saâda Emin ile Suad Mahmud'un ders ücretleri akça farkından dolayı 600 Franka yükselmiş, kendilerine ücret farkı olarak 14 Şubat 1920 günü 792 Frank gönderilmiştir.⁵⁴ Cenevre Baş Şehbenderliğine gönderilen bu paraların sahiplerine verildiğine dair alınan makbuzlar İzmir Vilayeti'ne gönderilmekteydi.⁵⁵ Ancak tahsisatları ve eğitim ücretleri zamanında gelmediği için çok zor durumlara düşen Saâda Emin ve Suad Mahmud, eğitimlerini yarım bırakmamak için Maarif Nezareti'nden yardım istemişlerdir. Cenevre Baş Şehbenderi Cemil Bey, tıp eğitimlerini başarıyla sürdürmekte olan bu çalışkan kızların memleketin ilk kadın hekimleri olacaklarını dile getirip, eğitimlerini bırakırlarsa emeklerinin ve onlara yapılmış

⁵² BO.4. MF. HTF. 6/75, 29 M. 1337 [4 Kasım 1918]. Yabancı ülkelerde tahsilde bulunan talebe müfettişler vasıtasıyla kontrol edilir, müfettişler her üç ayda bir teftişlerinin sonuçlarını yazdıkları teftiş varakasını Maarif Nezareti'ne gönderirdi; bk. "Memalik-i Ecnebiyeye Gönderilecek Talebe Hakkında Nizamname", *Takvim-i Vekayi*, no.1833, 6 Receb 1332 ve 18 Mayıs 1330 [31 Mayıs 1914], s. 1-3, madde. 19 ve 20.

⁵³ BO.4. Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS.) 2654/4, 31.01.1920.Dahiliye Nezareti'nden Bern Sefareti'ne gönderilen, 21 Kânunuevvel 1335[21 Aralık 1919] tarihli yazı.

⁵⁴ BO.4. HR. SYS. 2654/5, 24.02.1920. Dahiliye Nezareti'nden Hariciye Nezareti'ne gönderilen 11 Mart 1336 [11 Mart 1920] tarihli yazı.

⁵⁵ BO.4. Dahiliye Nezareti Umûr-ı Mahalliye ve Müdüriyeti (DH. UMVM.) 79/19, 25 Muharrem 1339 [9 Ekim 1920].

olan yardımın boşa gideceğini ifade ederek Babıâli'nin yardımını talep etmiştir.⁵⁶ Maarif-i Umumiye Nezaretine gönderilen evrak, oradan değerlendirilmek üzere Dersaadet Darülfünunu Tıp Fakültesi'ne intikal etmiştir. Tıp Fakültesi Reis (Dekan) Vekili imzasıyla gelen cevapta; bu hanımların eğitimlerini tamamlamaları için dört seneye daha ihtiyaç olduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine toplanan Maarif-i Umumiye Nezareti Talebe Komisyonu, bütçe yetersizliği nedeniyle Suad Mahmud ve Saâda Emin'in taleplerini karşılamaya imkân olmadığına karar vermiştir (9 Nisan 1921).⁵⁷ Maarif Nezareti 3 Ekim 1921'de bütçesinde böyle bir tahsisata yer vermesinin mümkün olmadığını, ancak iki kız öğrencinin tahsisatlarının Dahiliye Nezareti bütçesinin, “Vilayâta Muavenet” (Vilayetlere Yardım) tertibinden İstanbul vilayetine havale edilerek ödenebileceğini bildirmiştir. Meclis-i Vükela, 8 Ekim 1921 günlü oturumunda Maarif Nezareti'nin önerisini benimseyerek iki kız öğrencinin tahsisatının Dahiliye Nezareti bütçesinin vilayetlere yardım tertibinden ödenmesine karar vermiştir.⁵⁸ (bk. *Görsel 8; Belge 2*)

Dahiliye Nezareti bu kararı İstanbul Vilayetine göndermiş; İstanbul Vilayeti; Aydın Vilayeti Özel İdaresi tarafından tababet tahsil etmek üzere İsviçre-Cenevre'ye gönderilmiş olan Saâda Emin ve Suad Mahmud Hanımların ücretleriyle eğitim masraflarının ödenmesi için Maliye Nezareti'nden 2.500 liralık bir havalenin, 15 Ekim 1921 tarihinde Defterdarlığa gönderilmiş olduğunu, bu miktara karşılık olmak üzere, İstanbul Vilayeti 1921 mali yılı bütçesinde, “*Aydın Vilayeti hesabına Avrupa'da tahsilde bulunan talibat (kız öğrenciler), masarifi tahsiliye ve tahsisatı*” adıyla 27. fasıl açılmasını ve bu fasla 250.000 kuruş eklenmesini uygun bulmuştur. 19 Kasım 1921'de çıkan Padişah iradesiyle adı geçen tahsisatın İstanbul Vilayeti bütçesine eklenmesine izin verilmiştir. Sadaret, ertesi günü İrade suretini Dahiliye Nezareti'ne, Dahiliye Nezareti de 24 Kasım 1921 günü İstanbul Vilayetine bildirmiştir.⁵⁹ Tahsisatları aylar geçtiği halde gelmeyince Saâda Emin ve Suad Mahmud, 15 Temmuz 1922 tarihinde Dahiliye Nazırı Ali Rıza Paşa'ya mektup yazarak; tahsisatları kesildiğinden beri bazı vatandaşlarının himayesiyle ve sefaletle pençeleşerek eğitimlerine devam etmeye gayret ettiklerini bildirip yardım talep etmişlerdir. Cenevre'deki Yunanlıların, “*İzmirli kızları Türkiye artık kendi talebesi olarak tanımıyor, işte paralarını kesti*”

⁵⁶ BO.A. Maarif Nezareti Tedrisat-ı Âliye Dairesi (MF. ALY.) 146/54, 26 Receb 1338 [15 Nisan 1920].

⁵⁷ BO.A. MF. ALY. 156/73, 9 Şaban 1339 [18 Nisan 1921].

⁵⁸ BO.A. Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV.) 222/86, 6 S. 1340 [9 Ekim 1921] ; “Hayat-ı Nisvan”, 1338 *Sene-i Maliyesine Mahsus Milli Nersal*. İstanbul Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, 1338-1922, s. 360-361.

⁵⁹ BO.A. DH. UMVM. 36/22, 27 Rebiülevvel 1340 [28 Kasım 1921].

ifadesiyle aleyhte propaganda yaptıklarını, gurbette beş parasız, kimsesiz kaldıklarını, eğitimlerini sürdürebilmek için defalarca başvurdukları İsviçre Baş Şehbenderliği görevlilerinin yakın ilgi göstererek Hariciye ve Maarif Nezaretlerine tezkireler yazdıklarını, kendilerinin de Sadarete arzuhalere gönderdiklerini, fakat aylarca süren yazışmalar sonunda bütçede karşılık olmadığı ve hiçbir şey yapılamayacağı cevabı aldıklarını dile getirmişlerdir. Ekim 1922’de diploma alacaklarından tahsillerinin heder edilmemesi, yabancı bir toprakta maruz kaldıkları şu üzücü durumdan kurtulmaları için, Aydın Vilayeti özel idaresinden gönderilmekte olan tahsisatlarının, “Vilâyâta Muavenet” ya da “Masarif-i Gayr-ı Melhuza” tertibinden ödenmesi için Meclis-i Mahsus-ı Vükelâ tarafından bir karar verilmesini istirham etmişlerdir.⁶⁰ Bu sıkıntılı süreç sonunda Saâda Emin ve Suad Mahmud tahsisatlarına kavuşup eğitimlerini sürdürmüşlerdir.

Saâda Emin Kâatçılar’ın 1927’de mezun olduğunu şahsi kitaplığından çıkma, Fransız Psikiyatristi ve edebiyatçısı Maurice Fleury (1860-1931) tarafından yazılmış olan, *Le Médecin. Les Caeactères de ce temps* (Doktor. Bu zamanın Karakterleri. Paris Library Hachette, 1927) adını taşıyan kitap üzerindeki kaşesinden öğreniyoruz. Bu kaşede; “Doktor Fatma Saâda Emin Kaâtçılar Dabiliye Mütebassısı Cenevre Üniversitesi Tıp Fakültesi 1927 Yılı Mezunlu Diploma No. 1508, İhtisas No. 118” ifadesi bulunmaktadır.⁶¹ (bk. Görsel 9)

Saâda Emin, Cenevre Tıp Fakültesi’ne kaydolduğu 1915 yılından 12 sene sonra 1927’de mezun olmuştur. Eğitim hayatının bu kadar uzun sürmesi, tahsisatını alamadığı yıllarda okul ücretini ödeyemediği için eğitimine ara vermiş olmasından kaynaklanmış olmalıdır. Kardeşi Gülfem Hanım’ın anılarına göre; baba Mehmed Emin Kâatçılar’ın vefatından sonra durumu sarsılan aile, Almanya-Hamburg’da mühendislik eğitimi almakta olan oğulları Muammer’e para gönderemez olmuştur. Saâda Emin, kardeşine yardımcı olmak amacıyla Hamburg’a gitmiş. O sırada savaş dolayısıyla Almanya’da enflasyon olduğundan ellerindeki parayla bir sene idare etmişlerdir. Paraları bitince Muammer Kâatçılar İzmir’e dönmüş, Saâda Emin de Cenevre’ye gitmiştir.⁶² Böylece bir sene de kardeşiyle Hamburg’da yaşadığı için kaybetmiştir.

“Memalik-i Ecnebiyeye Gönderilecek Talebe Hakkında Nizamname”nin 18. maddesine göre; yabancı memleketlerde kendi masraflarıyla tahsilde bulunanların yardıma muhtaç oldukları sefaret ve şehbenderlikleri tarafından bildirildiğinde talebenin tahsil ettiği şube memleketin ihtiyacına uygun görüldüğü takdirde, tahsillerini tamamlayıncaya kadar Maarif Nezareti

⁶⁰ BOA. Dosya Usulî İradeler Tasnifi (İ. DÜİT.) 127/54, 20 Zilkade 1340 [15 Temmuz 1922].

⁶¹ Bu kitap Haluk Gümüş’ün kitaplığındadır. Bu görseli gönderdiği için kendisine teşekkür ederim.

⁶² Kâatçılar İren, *age*, s. 44.

tarafından aslı talebe aylık tahsisatının yarısını geçmeyen tahsisat vermektedir. Yardım isteyenler tahsilleri bitince Osmanlı Devleti'ne döneceklerine ve tahsil masraflarını, mezun oldukları tarihten bir sene geçtikten sonra 8 sene zarfında taksitler halinde Maarif Nezareti'ne ödeyeceklerine dair bir mukavele imzalamak ve kefaletname vermek mecburiyetindeydiler. Bu şekilde yardım alanlar Maarif Nezareti tarafından gönderilenlere verilen haklardan yararlanmadıkları gibi onlara ait görevler ile de mükellef değillerdi.⁶³

Saâda Emin'in eğitim masraflarını 1921 yılına kadar Aydın Vilayeti, 1921 yılından sonra ise İstanbul Vilayeti ödemiştir. 1921'den sonraki eğitim masraflarını, Memalik-i Ecnebiyeye Gönderilecek Talebe Hakkında Nizamname'nin 18. Maddesine göre İstanbul Vilayeti'ne geri ödeme yapıp yapmadığı hakkında bir bilgiye ulaşamamıştır.

Meslek Hayatı ve Milletvekilliği

Kardeşi Gülfem İren anılarında; Saâda Emin'in tezini baskıya verdikten sonra bir iki ay için İzmir'e geldiğini bildirmiştir. Saâda Emin'in 1927 yılında mezun olduğu bilindiğine göre, burada sözü edilen tez mezuniyet tezi olmalıdır.⁶⁴ İzmir'e geldiğinde gemiden türbanla inen Saâda Emin birkaç gün sonra Şapka Devrimi olunca şapka giymeye başlamıştır.⁶⁵ Atatürk 11-16 Ekim 1925 tarihlerinde İzmir'deyken, o sırada vali muavini olan dayısı Halit Onaran, Saâda Emin'i Karantina'daki vali konağında Atatürk şerefine verilen resepsiyona götürüp Atatürk'e takdim etmiştir. Gülfem İren İzmir'de iki ay kadar kalıp Cenevre'ye dönen Saâda Emin'in mezun olduktan sonra İsviçre'deki verem sanatoryumlarında iç hastalıkları ihtisası yaptığını, Paris'te bir devlet hastanesinde ve bir profesörün yanında çalıştıktan sonra İzmir'e döndüğünü nakletmiştir. Ayrıca ablasının İzmir Memleket Hastanesi'ne tayini için Sağlık Bakanlığına başvurduğunu fakat başvurusunun, "*Türk Kadınına devlet hastanesinde iş veremeyiz*" gerekçesiyle reddedildiğini söylemiştir.

Gülfem İren'in ablası Saâda Emin'in, İstanbul'a gidip Tıp Fakültesi Tedavi ve Farmakodinami Hocası Prof. Dr. Âkil Muhtar Özden'in (Cenevre Tıp Fakültesi 1902 mezunu) yanında altı ay kalıp dahiliye mütehassıslığı sertifikası aldığı yolunda verdiği bilgiyi sorgulamak gerekmektedir.⁶⁶ 8 Mayıs 1929'da yürürlüğe giren, "Tababet ve İhtisas Vesikaları Hakkında Nizamname"nin 7. maddesi yabancı ülkelerden alınmış ihtisas belgeleri hakkındadır. Buna göre,

⁶³ "Memalik-i Ecnebiyeye Gönderilecek Talebe Hakkında Nizamname", *age*.

⁶⁴ Saâda Emin, Devre VII T.B.M.M Mebusları için Tercümeihal Varakası'nda yer alan "eserleri" bölümüne, doktora ve ihtisas tezlerini yazmıştır.

⁶⁵ "Şapka İktisası Hakkında Kanun", *Resmî Gazete*, Sayı 230, 28 Kasım 1925, s. 287.

⁶⁶ Kâatçılar İren, *age.*, s. 50-51.

yabancı ülkelerdeki tanınmış bir hastanede üç yıl çalıştıktan sonra, ihtisas belgelerini (mütehassıs sertifikaları) alanlar, İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi Fakülte Meclisi (Profesörler Kurulu) tarafından seçilecek iki hoca ile o ihtisas şubesi hocalarından oluşan bir jüri huzurunda imtihan edilir ve başarılı olurlarsa ihtisas belgeleri onaylanırdı.⁶⁷ Bu nizamname uyarınca Saâda Emin, sınava girmek ve ihtisas belgesini onaylatmak için İstanbul'a gitmiş olmalıdır. Altı ayda üstelik dahiliye gibi bir alanda ihtisas sertifikası alması mümkün değildir. Dr. Âkil Muhtar Özden'in yardımıyla dahiliye kliniğine devam edip gireceği uzmanlık sınavı için hazırlanmış, tecrübe edinmiş olabilir. İhtisas sınavını başarıp iç hastalıkları mütehassısı olarak İzmir'e dönen Dr. Saâda Emin, tekrar Sağlık Bakanlığına başvurmuş; bu kez Memleket Hastanesi dahiliye kliniğine, ilk kadın hekimlerimizden Fatma Raşit'in (Atasagun) yerine tayin edilmiştir (1930).⁶⁸ Bu tayin, Saâda Emin'in ilk başvurusunun kadın olduğu için değil, ihtisas sertifikası onaylanmadığı için reddedildiğinin işaretidir.

Dr. Saâda Emin Memleket Hastanesi'nde çalışırken Beyler Sokağı'nda muayenehane açmak istemiştir. Fakat hasta simsarları yüzünden bu muayenehaneyi açmasıyla kapatması bir olmuş ve evlerinin bir odasını muayenehaneye dönüştürüp hasta bakmıştır. Bu arada kendini okumaya ve müziğe vermiş; tıp kitapları, edebiyat eserleri okumuş, piyano dersleri almıştır.⁶⁹

İlk muayenehanesini, Karşıyaka Fahrettin Paşa Caddesi (günümüzde Cemal Gürsel Caddesi, Karşıyaka Yalısı) no.48'de açtığını, Ferah Eczanesi'nde (Karşıyaka Kemal Paşa Cad. no.57) yazmış olduğu, 31 Aralık 1932 tarihli reçeteden öğreniyoruz. (bk. *Görsel 10*) Hekimlerin eczanelerde hasta bakmaları çok eskilere dayanan bir uygulamaydı. Hekimler hem kendi muayenehanelerinde hasta bakar hem de anlaştıkları bir veya iki eczanede haftanın belirli gün ve saatlerinde hasta muayene ederdi.⁷⁰ Bu reçete bize, Dr. Saâda Emin'in haftanın belirli günlerinde Ferah Eczanesi'nde hasta baktığını gösteriyor. 14 Şubat 1942 tarihli reçetesinde muayenehane adresi; Karşıyaka Kemal Paşa Caddesi (sonradan 1717. Sokak), no. 127, telefon numarası ise 5054'tür. (bk. *Görsel 11*)

⁶⁷ *Tababet ve şubabâtı san'atlarının Tarzı icrasına dair 11nisan 928 tarih ve 1919 numaralı Kanun ve Bu kanuna müteferri Etibba Odaları Nizamnamesi ve Tababet ve İhtisas Vesikaları hakkında Nizamname*. T.C. 3.üncü Mıntıkâ Etibba Odası neşriyatından, Sayı 1, Kader Matbaası, İstanbul, 1930, s. 30-34.

⁶⁸ "Ankara'dan mektup. Çocuk sarayını ziyaret. Himaye-i Etfal Doktoru Fatma Raşit Hanım. Tıp Fakültesi'ne Kızlar Nasıl Girdiler? İzmir Memleket Hastanesinde bir an'ane", *Vakit*, 8 Temmuz 1930, s. 3.

⁶⁹ Kâatçılar İren, *age*, s. 51.

⁷⁰ Nuran Yıldırım, "İstanbul Eczanelerinde Hasta Muayenesi ve Tıbbi Tahlil Laboratuvarları", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 2-3, 1996-1997, s. 71-97.

1953-1955 yıllarına ait İzmir Telefon Rehberlerinde de muayenehanesinin adresi aynı olup telefon numarasının başına (1) rakamı eklenmiştir, 15054.⁷¹

Dr. Saâda Emin, Cumhuriyet'in 10. Yılında, 20-22 Ekim 1933 tarihinde Ankara'da toplanan 5. Milli Türk Tıp Kongresi'ne dinleyici olarak katılan 18 İzmirli hekim arasında yer almıştır.⁷²

Dr. Saâda Emin, muayenehanesinde serbest hekimlik yaparken bir yandan da İzmir Vilâyeti Umûmî Meclisi azalığı ve Kızılay İdare Heyeti kâtipliği yapmaktaydı.⁷³ *Yeni Asır* gazetesi, Cumhuriyet'in 10. Yılı münasebetiyle İzmir'deki; avukat, hekim, öğretmen ve bürokrat olmak üzere 36 kişiye, “*Cumhuriyet, demokrasi nasıl sevilir?*” sorusunu yöneltmiş; aldığı cevapları 29 Ekim 1933 tarihinde yayımlamıştır. Dr. Saâda Emin, bu soruya şu cevabı vermiştir:⁷⁴

“Evveleminde Cumhuriyeti sevmek için onun dünya üzerinde şimdiye kadar gelmiş geçmiş idare tarzlarının cemiyet ihtiyaçlarına en uygun bir idare şekli olduğuna inanmak ve iman etmek lâzımdır. Bu kanaat hasıl olduktan sonra “Cumhuriyet” en mukaddes ve ulvi bir vazife gibi sevilmelidir. Ve insan bu kavi iman için her zaman her şeyi fedaya âmade bulunmalıdır.

Beşeriyetin bütün gayesi, çalışması, didinmesi hep refaha kavuşmak içindir. Acı tecrübelerden sonra sabit olmuştur ki insan kütlelerini refaha götüren en âdil idare şekli, Cumhuriyettir. İşte Cumhuriyet bunun için sevilir. Fakat yalnız Cumhuriyet'i sevmek kâfi değildir. Münevverler halka Cumhuriyet'i idrak ettirmelidir.

Cumhuriyet nasıl sevilir diyorsunuz?

Cumhuriyet'i sevmek, sevdiğini ispat etmek için her ferdin yegân yegân onun daimi tekâmülüne çalışması ve uhdesine düşen vazifeyi en iyi şekilde ifa etmesi elzemdir.

Cumhuriyet'i seviş tarzında ülkü; bu kuvvetli imanın nuruna bir nebze halel getirmeden nesilden nesile sönmeyen bir mukaddes ateş gibi intikalini temindir.”

Dr. Saâda Emin'in bu cevabından Cumhuriyet ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 1943 yılında, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın İzmir Donanmacı Ocağı İdare Heyeti azalığıyla siyasete girmiştir.⁷⁵ O sırada, dayısı Halit Onaran, Cumhuriyet Halk Fırkası milletvekili olarak Türkiye Büyük

⁷¹ P.T.T. *İşletme Genel Müdürlüğü İzmir Telefon Rehberi. 1953; PTT İzmir Telefon Rehberi*, Ağustos 1955.

⁷² Ayten Arkan, “Milli Türk Tıp Kongrelerine(1925-1968) İzmir'den Katılan Hekimler”, *İzmir'in Sağlık Tarihi Kongresi, 1-3 Aralık 2005, Bildiriler*. Ed. Eren Akçiçek - Onur Kınlı, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, İzmir, 2009, s. 5.

⁷³ T.B.M.M. *Albümü, Dönem VII, 6 Kasım 1945*, T.B.M.M. Basımevi, s. 80.

⁷⁴ *Yeni Asır*, 29 Teşrinievvel 1933.

⁷⁵ *T.C. Resmî Gazete*, Sayı 5339, 24 Şubat 1943, s. 4534.

Millet Meclisi'ndeydi. Dr. Saâda Emin'in siyasete girmesinin aralarında Başbakan Şükrü Saraçoğlu (1887-1953)'nun da bulunduğu eş dost tavsiyesiyle olması muhtemeldir; çünkü Dr. Saâda Emin, Cenevre Tıp Fakültesi'nde okurken, kendisine “ağabey” diye hitap ettiği⁷⁶ Şükrü Saraçoğlu da Cenevre Siyasi İlimler Akademisi'ne devam etmekteydi. Böylece aday olan Dr. Saâda Emin Manisa mebusu seçilir. 2 Mart 1943 tarihli, Manisa Vilayeti Mebus Seçilmiş Olanlara Ait Mazbata'ya göre, 979 oy almıştır. En yüksek oyu Manisa kazası (219) ile Alaşehir kazası seçmenleri vermiştir (116) (bk. *Görsel 12-13*) Dr. Saâda Emin, Türkiye Büyük Millet Meclisi VII. dönemin 16 kadın milletvekilinden biriydi. Dayısı Halit Onaran aynı seçimde İzmir Milletvekili seçildiğinden dayısıyla aynı çatı altında milletvekilliği yapmıştır (28.02.1943-05.08.1946). Dr. Fatma Şakir Memik'ten sonra seçilen ikinci kadın hekim milletvekilidir.

VII. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, ilk toplantısını 8 Mart 1943'te gerçekleştirmiştir. Dr. Saâda Emin bu oturumda yapılan Riyaset Divanı seçiminde, oy tasnif komisyonunda görev almıştır. 15 Mart 1943 günü yapılan Meclis Kütüphanesi Encümeni seçiminde oyların tasnifiyle görevlendirilmiştir. Manisa Milletvekili Dr. Saâda Emin ve Edirne Milletvekili Dr. Fatma Memik, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni'ne, seçilirler. Dr. Saâda Emin 1944'te TBMM kâtipliğine aday gösterilmişse de yeterli oyu alamamıştır.⁷⁷

25 Mayıs 1945 günü Ekonomi ve Sıhhat Bakanlıkları bütçe görüşmelerinde söz alan Dr. Saâda Emin, büyük müesseselerde ve kaza ihtimali yüksek işyerlerinde devamlı bir hekim bulundurulması, yerleşim yerlerine uzak olanlarda hasta odası ve ilkyardım araç-gereçlerinin hazır bulundurulması gerektiğini ifade ettikten sonra kısaca şöyle demiştir:⁷⁸

“Devamlı işçi sayısı 100-500 arasındaki müesseseler bir revir, 500'den fazla işçi çalıştıran müesseseler ise her yüz kişiye bir yatak hesabıyla hastane açmaya mecburdurlar. Yerleşim yerlerine çok uzak yerlerde maden işletme ve arama kamplarımızın bir kısmı tamamen hekimsizdir. Bildiğiniz gibi M.T.A. (Maden Tetkik Arama) Müessesesi gazetelere ilân vererek Keçiözümlü kükürt İşletmesi için hekim arıyor. Raman dağı petrol arama merkezinde çalışan; mühendis, memur, müstahdem ve işçi hekimsizdir. Bundan birkaç ay evvel Raman dağında dinamit patlaması nedeniyle bir yabancı sondaj uzmanı ile iki ustabaşını ve Teksas'ta yüksek petrol mühendisliği eğitimi almış çok kıymetli bir gencimizi kolundan aldığı yara neticesi kaybettik. Gönül isterdi ki vaka anında bu genç mühendisimizin başı ucunda bir hekim arkadaşımız

⁷⁶ Kâatçılar İren, *age.*, s. 82.

⁷⁷ T.B.M.M. *Zabıt Ceridesi*, Cilt 14, Devre: VII, İctima.2, Birinci İnikat, 1.XI.1944, s. 9.

⁷⁸ T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Cilt 17, Dönem VII, Toplantı 2, Altmış ikinci birleşim, 25.V. 1945 Cuma, s. 383-385.

bulunsun, bütün tedbirleri yerinde alabilsin; temizliğini yapsın, yarasını sarsın, kan kaybını telafi için konserve kan verebilsin, hiç olmadı bir litre serum fizyolojik yapabilme imkânı olsun. Sonra tedavi görmek üzere Diyarbakır Hastanesi'ne nakledilsin. Kaldı ki bu tür hadiselerde yaralı hekime gitmez, hekim yaralıya koşar. İlk tedbiri almak mekân değil zaman işidir. Kısaca bu gibi sıhhi koruma merkezlerinin ehliyetli insanlara ihtiyacı vardır. Tedbirler alınmaksızın insanları ölüme göndermeye hiç birimizin gönlü razı değildir. İnsan yetiştirmek en müşkül sanattır. Elit yetiştirmek yalnız insanın gayretine değil, tabiatın her ferde aynı miktarda dağıtmadığı doğuştan kabiliyetlere dayanır. Elimizdeki kıymetleri son derece tasarruf etmemiz lazımdır. Sayın Ekonomi Bakanımızın bu müesseselere hekim bulmakta zorlandığını biliyorum. Sıhhat Bakanımızdan ricam; bu noktaları dikkate alarak kendi hekim kadrosundan ayırıp tayin etmek lütfunu göstererek birçok kıymetli insanın heder olmasını önlenmesi ve bu yerlerdeki sıhhi tertibatı kontrol ettirmek imkânının olmasının sağlanmasıdır.”

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 15 Haziran 1945 günlü birleşiminde, İş Kazaları ile Mesleki Hastalıklar Kanunu ve Geçici Komisyon Raporu görüşülürken: *“12 sene devamlı bir surette fiilen amele hekimliği yapmış olmam, senede asgari iki bini mütevaciz amele ile meşgul oluşum, tababet tahsilim müddetince hatta kısmen bilahare de, bu sosyal yardımların pek ileri bir tarzda tatbik edildiği memleketlerde bulunmaklığım bendenizi kısaca mülâhazalarımı arzı sevk etti”* gerekçesiyle söz alarak, işçi sağlığı ile ilgili konularda görüşlerini aktarıp önerilerde bulunmuştur. Dr. Fatma Emin Saâda bu ifadesiyle, aynı zamanda hayatının bir kesimini de aydınlatmış ve 1943 yılından önce 12 sene amele hekimliği/müessese doktorluğu yapmış olduğuna işaret etmiştir. Herhalde İzmir'de bir yandan serbest hekimlik yaparken bir yandan da anlaştığı müesseselerin hekimliğini yaparak işçilerini muayene ve tedavi etmekteydi. Dr. Saâda Emin; işçinin yeni işe girip sigortalı olmak hakkını kazandığı zaman, sıhhatli olduğunun hekim muayenesiyle tespit edilmesinin önemini vurgulamış ve bu konuyla ilgili kanunların hepsini inceleyip hekim muayenesinde bir sakınca olmadığını söylemiştir. Fıtıklar, varisler, kalp kapağı darlığı veya kalp yetersizliği, omurgadaki bütün hastalıklar, düztabanlık, görme bozukluğu, sağırılık, ruhsal ve psikolojik hastalıklar önceden tespit edilmezse, bu hastalıkların iş hastalığı veya iş kazası sınıfına gireceğini ifade etmiş; işçilerin temarüz (yalandan hastalanma) yapabileceğini hatırlatıp işyeri hekiminin önemine işaret etmiştir. Ayrıca Avrupa'daki tıp fakültelerinde iş kazaları kürsüsü kurulduğunu, sigorta işlerinde uzman hekim yetiştirmenin zaruret haline geldiğini dile getirmiştir. Çalışma Bakanı Dr. Sadi Irmak, tasarı hakkında konuşurken, *“Muhterem Arkadaşlar; bilhassa Doktor Kaâtçılar arkadaşımızın bahsettiği temariizler meselesine bendeniz de bu Geçici Komisyonun bir mütevazî üyesi olarak işaret etmiştim. Hakikaten sigorta yapan*

memleketleri pek içten üzen nokta budur” ifadesiyle Dr. Saâda Emin’i desteklemiştir.

79

TBMM 20 Haziran 1945 günlü oturumunda; İş Kazaları ile Mesleki Hastalıklar ve Analık Sigortası Kanunu tasarısı ve geçici komisyon raporu görüşmelerinde, “*Sigortalı kadının analığı halinde*” başlıklı 29. maddenin b fıkrasında yer alan, “*Türk Ceza Kanununa göre suç sayılmayan çocuk düşürme sonucu iş görmezliğin devamınca ve altı haftayı geçmemek üzere kendisine gündeliğinin yüzde yetmişine dek bir ödenek verir*” ibaresinin başına, “*hamile olduğunu peşinen ihbar etmiş olmak şartıyla*” ifadesinin eklenmesi için önerge vermiştir. Gerekçesi de hamileliğin önceden haber verilmesiyle, düşük yaptığı iddialarının önleneyeceğidir. Görüşmeler sonunda hamileliğin önceden haber verilmesi konusunun 59. maddede belirtilmesi kararlaştırılmıştır. Dr. Saâda Emin ayrıca bu kanunun 34. ve 35. maddeleri arasına temarüzü (yalandan hastalanma) önlemek için, “*sigortalının iddia ettiği hastalık, müessesenin veya sigortanın hekimi veyahut yapılan tıbbi ekspertiz neticesinde meydana çıkarsa yapılan tedavi masrafı kendisinden geri alınır*” gibi yaptırım içeren bir maddenin eklenmesini talep etmiştir. Bu teklifi, “*böyle bir hükmün konursa, Sigorta idaresi, hastalık iddialarına karşı, temarüz iddiasını ileri sürerek bir çok müşkülât çıkarabilir*” gerekçesiyle uygun görülmemiştir.⁸⁰

10 Haziran 1946 günü TBMM’de yeni Üniversiteler Kanunu Tasarısı görüşmeleri sırasında söz alan Dr. Saâda Emin; tıp fakültesini bitirenlerin iki sene belirli dersler üzerinde derinleşip bu derslerden girecekleri imtihanı başardıktan sonra tezi kabul edilirse doktor unvanını almalarını ve ondan sonra doçent olabileceklerini söylemiş; doçent unvanı yerine, Avrupa üniversitelerinde olduğu gibi “privat doçent” unvanının kullanılmasını önermiştir.⁸¹ TBMM 12 Haziran 1946 günlü oturumunda Üniversiteler Kanunu Tasarısı görüşmelerine devam etmiş, söz alan Dr. Saâda Emin; kanun tasarısındaki, “Tıp Doktoru” unvanına, “*Her tıp fakültesi mezunu doktor olmaz, bekim olarak ta kalabilir. Doktor unvanını almak arzuya tabidir. Tıp Fakültesi’ni bitirenlere doktor unvanı verilmesi bir nevi fabri doktorluk unvanıdır*” diyerek itiraz etmiştir. İkinci kez kanunun 17. maddesindeki, “üniversite doçentliği” kelimesinin “üniversite privat doçentliği” olarak değiştirilmesi için önerge vermiş; fakat Bütçe Komisyonu, “üniversite doçentliği” tabiri yeni üniversitenin kuruluşundan beri kullanılmakta olduğundan, yabancı memleketlerin kullandıkları bir tabirin konmasını uygun

⁷⁹ T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Cilt 18, Dönem VII, Toplantı 2, Yetmiş dördüncü birleşim, 15.VI. 1945 Cuma, s.270-274, 281.

⁸⁰ T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Cilt 18, Dönem VII, Toplantı 18, Yetmiş altıncı birleşim, 20.VI. 1945 Çarşamba, s. 328-329, 331-332.

⁸¹ T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Cilt 24, Dönem VII, Toplantı 8, Altmış birinci birleşim, 10.VI. 1946 Pazartesi, s. 118-119.

bulmamış ve Dr. Saâda Emin'in önergesi reddedilmiştir. Ardından, doçent adaylarının 1219 numaralı kanunla kabul edilmiş olan uzmanlık imtihanından ayrı olarak usulüne uygun olarak “doktor unvanını almış olmaları kaydının” oya sunulması için bir önerge vermiş, bu önergesi de reddedilmiştir.⁸²

Milletvekilliği süresi dolunca İzmir'e dönen Dr. Saâda Emin, muayenehanesinde serbest hekimlik yapmaya devam etmiştir. 1952 yılında bir hastasını tedavi etmek üzere Cenevre'ye gitmiş, hastası iyileşip Türkiye'ye döndükten sonra acilen apandisit ameliyatı olması gerekmiştir. O devirde döviz sıkıntısı çekildiğinden, Başbakan Adnan Menderes'e bir mektup yazarak, kendisi için İzmir Kambiyo Müdüriyetine bir miktar İsviçre Frankı verilmesini rica etmiştir. (bk. *Belge 4*) Mektubunun sonunda, büyük hanımanneye ve Berrin Hanımanneye saygılarını, küçüklerle muhabbetlerini iletmesi ve “*Doktorunuz Saade Emin Kâğıtçılar*” ifadesini kullanması Adnan Menderes'in hekimleri arasında bulunduğunu ve aileyle yakın ilişkide olduğunu göstermektedir. “Büyük hanımanne”, Adnan Menderes'in eşi Berrin Hanım'ın annesi Naciye Hanım olmalıdır. Naciye Hanım Karşıyaka ve İzmir'in önde gelen ailelerinden Evliyazadelere mensuptu. Yakınlıklarının Karşıyakalı olmalarına dayandığını sanmaktayız.⁸³

Evlenmeyen Dr. Saâda Emin Kâatçı, kendisini hastalarına adanmış, 84 yaşında hayata veda edinceye kadar Karşıyaka'nın sağlık bekçisi olmuştur. Karşıyakalıların anılarında hazık ve nazık bir hekim olarak yer etmiştir.⁸⁴ Milletvekilliği sırasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmalarda; fazla sayıda eleman çalışan müesseselerde ve kaza ihtimali yüksek işyerlerinde, ilk tıbbi müdahaleyi yapacak bir hekim bulundurulması gerektiğini bildirip işçi sağlığının ve işyeri hekimliğinin önemini vurgulamıştır.

Sonuç

Avrupa'ya tıp tahsiline giden ilk iki kız öğrenciden biri olması bakımından Türk Tıp Tarihi'nde ve kadın araştırmaları tarihinde, seçilmiş ikinci kadın hekim milletvekili olması ile de siyaset tarihimizde ayrıcalıklı bir yeri bulunan Dr. Saâda Emin Kâatçılar hakkında şimdiye kadar etraflı bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada erişilebilen kaynaklardan derlenen bilgileri değerlendirerek kendisi tanıtılmaya çalışılmıştır.

⁸² T.B.M.M. *Tutanak Dergisi*, Cilt 24, Dönem VII, Toplantı 3, Altmış üçüncü birleşim, 12.VI. 1946 Çarşamba, s. 189-192.

⁸³ BCA, Fon: 30-1-0-0, Kutu: 18, Gömlek: 104, Sıra: 26.

⁸⁴ Turan Muşkara, “İzmir ve Karşıyaka Anıları”, *Karşıyaka Blog Sitesi*, 15 Mart 2020, <https://karsiyaka.blog/izmir-ve-karsiyaka-anilari-turan-muskara-4-bolum.html> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023).

Kızların okumalarının bile hoş görülmediği bir zamanda, üstelik Birinci Dünya Savaşı devam ederken, tek başına yabancı bir ülkeye gidip, tıp gibi zorlu bir eğitimi göze alma ve savaş sonrası yaşanan ekonomik kriz yıllarında karşılaştığı maddi zorluklara katlanarak eğitimini tamamlama cesaret ve azmini gösteren Dr. Saâda Emin Kâatçılar'ı saygıyla anarız.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul

Ali Emiri Birinci Ahmed (AE. SAMD. I): 7/630.

Dahiliye Nezareti Umûr-ı Mahalliye ve Müdüriyeti (DH. UMVM.) 79/19, 25. ; 36/22.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS.) 2654/4. ; 2654/5.

Dosya Usulü İradeler Tasnifi (İ. DUİT.) 127/54.

İrade Hususi (İ. HUS.) 47/26.

Mabeyn-i Hümayun Evrakı İradeleri (MB. İ.) 23/114. ; 15/27.

Maarif Nezareti Tedrisat-ı Âliye Dairesi (MF. ALY.) 146/54. ; 156/73.

Maarif Nezareti Heyet-i Teftişîye Kalemi (MF. HTF.) 6/75.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV.) 222/86.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS. MA. e.) 306/2. ; 860/4. ; 1306/80

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara

Fon: 501, Kutu. 34215, Gömlek. 134037, Sıra. 1, 23.06.1946.

Fon. 501, Kutu. 3153, Gömlek. 133322, Sıra. 12, 133.12.1948.

Fon. 501, Kutu. 33389, Gömlek. 133586, Sıra. 39, 22.06.1949.

Fon: 30-1-0-0, Kutu: 18, Gömlek: 104, Sıra: 26, 29.06.1952.

Fon: 30-18-1-2, Kutu. 111, Gömlek. 633, Sıra. 20, 23.09.1946.

Resmî Yayınlar

(1328/1922)1338 *Sene-i Maliyesine Mahsus Milli Nevsal*. Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.

(1953) *P.T.T. İşletme Genel Müdürlüğü İzmir Telefon Rehberi*. 1953.

(1955) *P.T.T. İzmir Telefon Rehberi*. Ağustos 1955.

(1930) *Tababet ve şüabatı san'atlarının Tarzı icrasına dair 11 nisan 928 tarih ve 1919 numaralı Kanun ve Bu kanuna müteferri Etibba Odaları Nizamnamesi ve Tababet ve İhtisas Vesikaları hakkında Nizamname*. T. C. 3 üncü Mıntıka Etibba Odası neşriyatından: Sayı 1, Kader Matbaası, İstanbul.

T.B.M.M. *Albümü, Dönem VII, 6 Kasım 1945*, T.B.M.M. Basımevi.

T.B.M.M. *Zabıt Ceridesi, Cilt 14, Devre VII, İctima 2, Birinci İnikat, 1.XI.1944.*

T.B.M.M. *Tutanak Dergisi, Cilt 17, Dönem VII, Toplantı 2, Altmış ikinci birleşim, 25.V. 1945 Cuma.*

T.B.M.M. *Tutanak Dergisi, Cilt 18, Dönem VII, Toplantı 2, Yetmiş dördüncü birleşim, 15.VI. 1945 Cuma.*

T.B.M.M. *Tutanak Dergisi, Cilt 18, Dönem VII, Toplantı 18, Yetmiş altıncı birleşim, 20.VI. 1945 Çarşamba.*

T.B.M.M. *Tutanak Dergisi, Cilt 24, Dönem VII, Toplantı 8, Altmış birinci birleşim, 10.VI. 1946 Pazartesi.*

T.B.M.M. *Tutanak Dergisi, Cilt 24, Dönem VII, Toplantı 3, Altmış üçüncü birleşim, 12.VI. 1946 Çarşamba.*

“Memalik-i Ecnebiyeye Gönderilecek Talebe Hakkında Nizamname”, *Takvim-i Vekayi*, no.1833, 6 Receb 1332 ve 18 Mayıs 1330 [31 Mayıs 1914], 1-3.

(1925) Şapka İktisası Hakkında Kanun *Resmî Gazete*, Sayı 230, 28 Kasım, s.287.

(1943) *T.C. Resmî Gazete* (1943) Sayı 5339, 24 Şubat.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Osmanlılarda Sağlık II Arşiv Belgeleri (2006) Ed. Coşkun YILMAZ-Necdet YILMAZ, Biofarma Yayınları, İstanbul.

ARIKAN Ayten (2009) Milli Türk Tıp Kongrelerine (1925-1968) İzmir’den Katılan Hekimler, *İzmir’in Sağlık Tarihi Kongresi, 1-3 Aralık 2005 Bildiriler*. Ed. Eren AKÇİÇEK - Onur KINLI, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, İzmir, s. 2-18.

BAŞAR Serhat (2019) Mansurizade Mustafa Nuri Paşa - Osmanlı Basınında Bazı Şair, Müverrih, Müellif, Muharrir Matbaacılar Ait Vefat ve Cenaze Haberleri, *Müteferrika*, Sayı 55, s. 129-182.

BİRKAN Sezer (2002) *Üç Ervin Öyküsü*, Birsal Yayınları, İzmir.

ETKER Şeref (2012) Türkiye’nin İlk Kadın Doktoru Zaruhi Kavalcıyan, *Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji*, Sayı 1313, Mayıs, s.14.

----- (2016) Türkiye’nin İlk Kadın Doktorları: Amalia Frisch (1882-1941), ekler, *Türk Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 22, s. 177-178.

----- (2018) Türkiye’nin ilk kadın doktorlarını Üsküdar yetiştirdi, *SEV Connect*, Sayı 88-89 (İlkbahar).

----- (2021) Dr. Zaruhi S. Kavalcıyan, Türkiye’nin ilk kadın hekimi, *Hekim Sözü*, Sayı 33-34, Temmuz-Ağustos.

- ETKER Şeref – DOBSON Szabolcs – MAGYAR László András (2015) Türkiye'nin İlk Kadın Doktorları: Amália Frisch (1882-1941), *Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 21, s. 59-67.
- FLEURY Maurice (1927) *Le Médecin. Les Caractères de ce temps*. Paris Library Hachette, Paris.
- İLİKAN-RASİMOĞLU Ceren Gülser (2019) *Filles de la Charité, On Dokuzuncu Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Hayırseverlik ve Sağlık*. Doktora Tezi, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KÂATÇILAR İREN Gülfem (2004) *Anılarım*. İstanbul.
- KİLİMCİ Ayşe (2006) *Şu Ölüm Dedikleri*. Altın Kitaplar, İstanbul.
- KURTARAN Uğur (2011) Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8: 57-71.
- MERÇİL Erdoğan (2008) Sâhib Ataoğulları, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 35, İstanbul, s.518.
- MERT Özcan (1991) Âyan, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul, s. 195-198.
- OJALVO Harry (2001) *Osmanlı Padişahları ve Musevi Tebaaları*. İstanbul.
- SABUNCUOĞLU Şerefeddin (y.b.) *Cerrahiyetü'l-hâniye*. Bibliothèque Nationale, Supplément Turc, nr. 693.
- SAHİLLİOĞLU Halil (1998) Üsküdar'ın Mamure (Cedide) Mahallesi Fıtık Cerrahları, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları* Sayı 4: 59-66.
- SARI Nil (1996/97) Osmanlı Sağlık Hayatında Kadının Yeri, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları* Sayı 2-3, (Ed. Nil Sarı), 11-64.
- TUTSAK Sadiye (2002) *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*. T.C. Kültür Bakanlığı.
- YILDIRIM Nuran (2006) Dünyada ve Türkiye'de İlk Kadın Hekimler ve Kadınların Hekim Olma Mücadelesi. *Toplumsal Tarih*, Sayı 147: 50-57.
- (2012) *Türkiye'nin İlk Kadın Doktoru Safiye Ali*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Süreli Yayınlar

- (1930) Ankara'dan mektup. Çocuk sarayını ziyaret. Himaye-i Etfal Doktoru Fatma Raşit Hanım. Tıp Fakültesi'ne Kızlar Nasıl Girdiler? İzmir Memleket Hastanesinde bir an'ane, *Vakit*, 8 Temmuz, s. 3.
- (1969) *Cumhuriyet*, 18 Haziran.
- (1908) *İttihat*, 11 Teşrinisani.
- (1933) *Yeni Asır*, 29 Teşrinievvel.

BAHADIR Osman (2010) İlk Kadın Doktorlarımızdan Suad Mahmud, *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, Sayı 1203, Nisan, s. 12.

İnternet Kaynakları

Bahtiyar Sahaf X [eski adıyla Twitter] Hesabı, 15 Haziran 2022 tarihli gönderi, <https://twitter.com/bahtiyarim/status/1537002837707726848/photo/1> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023).

Dr. Saâda Emin Kâatçılar'ın mebus seçildikten sonra elyazısıyla doldurduğu tercüme-i hal varakası

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d07/HT_1280_1_7.pdf (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023)

Dr. Saâda Emin'in mebus mazbatası, 2 Mart 1943, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d07/SM_1280_1_7.pdf (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023)

MUŞKARA Turan (2020) İzmir ve Karşıyaka Anıları, *Karşıyaka Blog Sitesi*, 15 Mart, <https://karsiyaka.blog/izmir-ve-karsiyaka-anilari-turan-muskara-4-bolum.html> (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023).

Ekler

Görsel 1-Saâda Emin'in annesi Kadriye Hanım.
(Gülfem Kâatçılar İren, *Anıları*m, İstanbul, 2004, s. 17.)

Görsel 2- Saâda Emin'in babası Emin Bey (solda) Saâda, Feheda ve amcaları Dr. Mustafa Nazmi Bey. (Kâatçılar İren, *age.*, s. 16)

Görsel 3-Saâda Emin kardeşleriyle, 1931.
(Kâatçılar İren, *age.*, kapak.)

MUAMMER KÂATÇILAR
İHRACAT - İTHALAT MÜMESSİLİĞİ

Telegr. Adresi: İHRACAT
Telefon: 44120
Caddesi: Mustafa Paşa
Sokak No: 20/120
Büro: 500
Yüksekçe: 500
Yüksekçe: 500

Tarih: 14.8.1946
Gözetim: Baskı: 100

T.C.
Dış İşleri Bakanlığı
Yüksek Makama

A N N E K S

Almanya'daki alacaklarına ait listeyi mevzuatı evrakı
mühürleriyle birlikte 28. Mart 1946 tarihinde Yüksek Mak-
ama takdim etmiş iktisat. Evrakın Sayın Makama vucud ve
14.8.1946 tarih 1905 nolu ile 2inci Hukuk Müfettişliğine
verildiği de Evrak Hukuk Müfettişliğine bildirilmiş idi.

Ahiren radyo ile yapılan bir nezarette Almanya'da
alacak olanların müraatı etmemi yeniden bildirilmektedir.
Bendenizin yukarıda ara ettiğim müraatın kâfi gelip
gelmediğini bildirilmesini derin saygılarımla rica ederim.

Muammer Kâatçılar
1946

Muammer Kâatçılar
eşi
Hildegard Kâatçılar
1946

20.11.2020 tarih ve 31796705 sayılı Karar ile gizliliği kaldırılmıştır.

**Görsel 4 - Muammer ve Hildegard Kâatçılar'ın , 28 Mart 1946'da Almanya'dan
tazminat talep ettikleri başvuruları hakkında bilgi istedikleri, 14 Ağustos 1946
tarihli dilekçe.**

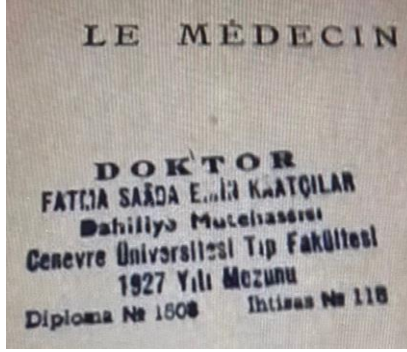
(BCA, Fon: 501, Kutu. 34215, Gömlek. 134037, Sıra. 1, 23.06.1946)

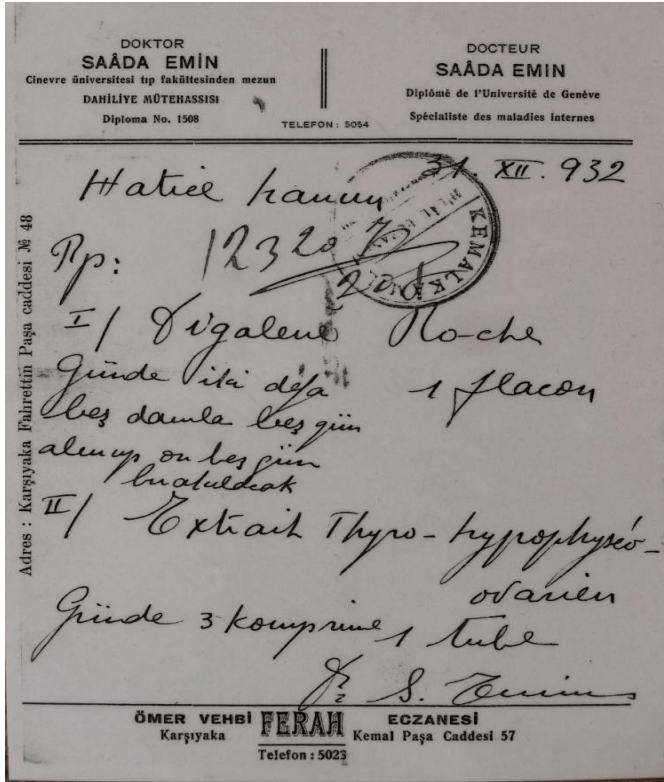
Görsel 7-Saâda Emin Cenevre Tıp Mektebi'nde, 1918.
(BOA. MF. HTF. 6/75)

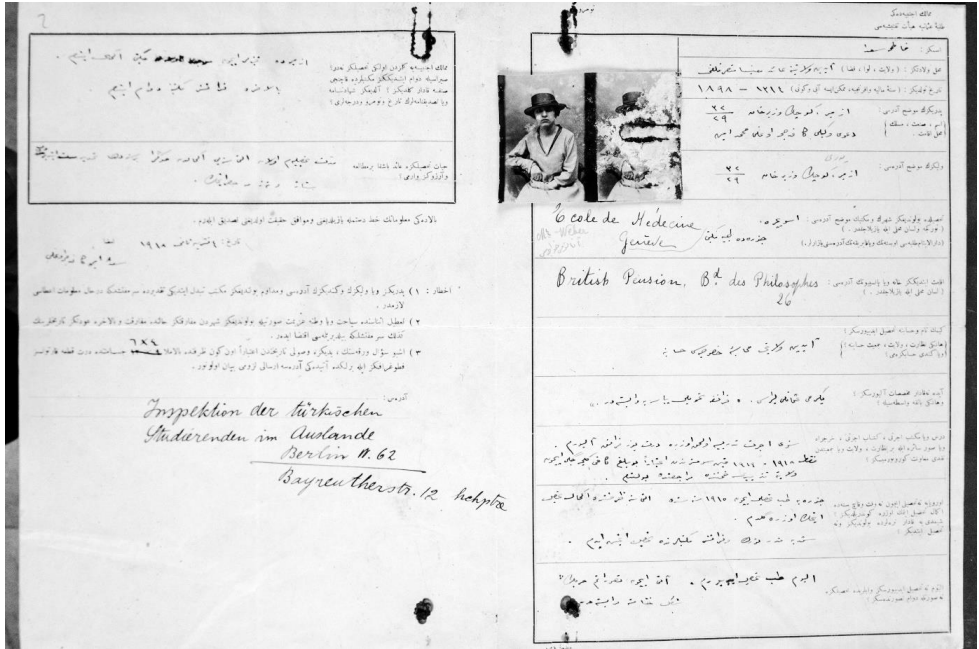
Görsel 8-Saâda Emin ve Suad Mahmud Cenevre Tıp Okulu'nda kadavra başında. (1338 *Sene-i Maliyesine Mahsus Milli Nersal*. Kanaat Kütüphanesi. İstanbul 1328 [1922], s. 261.)

Görsel 9- Dr. Saâda Emin'in, *Le Médecin. Les Caractères de ce temps* (Paris Library Hachette, 1927) adlı kitaptaki kaşesi. (Haluk Gümüş kitaplığı)

Görsel 10- Dr. Saâda Emin'in Ömer Vehbi Ferah Eczanesi'nde (Karşıyaka Kemal Paşa Caddesi, no. 57) muayene ettiği Hatice Hanıma yazmış olduğu 31 Aralık 1932 tarihli reçete. Reçete kenarında o tarihte muayenehanesinin adresi yer almaktadır. (Ferah Ailesi Arşivi)

Belge 1- Fatma Saâda Emin'in el yazısıyla Cenevre'de doldurduğu sual varakası.
(BOA. MF. HTF. 6/75, 29 M. 1337 [4 Kasım 1918].)

Memalik-i Ecnebiyedeki Talebe-i Osmaniye Hey'et-i Teftişiyesi
Numero:

İsminiz: Fatma Saâda

Mahal-i viladetiniz (vilayet, liva, kaza): Aydın Vilayetine ait Manisa Mutasarrıflığı

Tarih-i tevellüdünüz (Sene-i Maliye ve Françeвиye, mümkün ise ayı ve günü):
1314-1898

Pederinizin muvazzah adresi: (İsim, Sanat, Meslek, Mahal-i İkamet): Kâğıtçıoğlu
Mehmed Emin, Dava Vekili, İzmir, Küçük Vezirhan 32/29

Dava Vekili Kâğıtçıoğlu Mehmed Emin

Velinizin mevzuuh adresi: İzmir, Küçük Vezirhan 32/29

Tahsilde bulunduğunuz şehrin adresi (Türkçe ve lisan-ı mahalli ile yazılacaktır):
İsviçre. Cenevre Tıp Mektebi. Ecole de Médecine Geneve

İkamet ettiğiniz hane veya pansiyonun adresi (Lisan-ı mahalli ile yazılacaktır):
British Pension, Bd des Philosophus 26

Kimin nam ve hesabına tahsil ediyorsunuz? Hangi nezaret, vilayet, cemiyet hesabına? Veya kendi hesabınıza mı? : Aydın Vilayeti Muhasebe-i Hususiyesi hesabına

Ayda ne kadar muhassasat alıyordunuz? Ve hangi banka vasıtasıyla?: 20 Osmanlı Lirası. Frank'a tahvili piyasaya vabestedir.

Ders veya mektep ücreti, kitap veya suver-i saire ile bir nezaretten nakdi muavenet görüyor musunuz? : Senevi ücret-i tedrisiye olmak üzere dört yüz [400] Frank alıyorum. Fakat 1918-1919 kış sömestrinden itibaren bu meblağ kâfi gelmeyeceği için vilayete tezyidi zımnında müracaatta bulundum.

Avrupa'ya ne tahsili için ne vakit ve kaç senede ikmal-i tahsil etmek üzere gönderildiniz? Şimdiye kadar nerelerde bulundunuz ve ne tahsil ettiniz? : Cenevre'ye tıp tahsili için 1915 senesinde altı sene zarfında ikmal-i tahsil etmek üzere geldim. Şimdiye kadar Türk ve Fransız mekteplerinde tahsil etmiş idim.

Elyevm ne tahsil ediyorsunuz ve ileride tahsilinize ne suretle devam tasavvurundasınız?: Elyevm tıp tahsil ediyorum. Âti için tasavvuratım harbin şekl-i hitamına vabestedir.

Memâlik-i ecnebiyeye gelmezden evvelki tahsiliniz nedir? Sırasıyla devam ettiğiniz mekteplerde kaçınıcı sınıfa kadar geldiniz? Aldığınız şehadetname veya tastiknamelerinin tarih ve numara ve dereceleri?: İzmir'de kızlar için [okul adı okunamadı, mürekkep dağılmış] mektebini ikmal ettim. Bilahare Fransız Mektebi'ne devam ettim.

Hayat-ı tahsilinize ait başka bir mütalaa ve arzunuz var mı?: Müddet-i tahsiliyem olan altı seneyi ikmalden sonra bir sene daha temdid-i [okunamadı] ettirerek staj ve tezimi hazır etmek.

Bâlâdaki malumatın hatt-ı destimle yazıldığını ve muvafık-ı hakikat olduğunu tasdik eylerim.

Tarih: 4 Teşrinisani [Kasım] 1918

İmza:Saâda Emin Kâğıtçıoğlu

İhtar: 1) Pederiniz veya veliniz ve kendinizin adresi ve müdavim bulunduğunuz mektep tebeddül ettiği takdirde sermüfettişliğe derhal malumat i'tası lâzımdır.

2)Tatil esnasında seyahat veya vatana azimet suretiyle bulunduğunuz şehirden müfarekatiniz halinde müfarekat ve bilahare avdetiniz tarihlerinin keزالık sermüfettişliğe bildirilmesi iktiza eder.

3)İşbu sual varasının, yedinize vusulü tarihinden itibaren on gün zarfında bil-ımlâ 6x4 cesametinde dört kıt'a kartonsuz fotoğrafınız ile birlikte âtideki adrese irsali lüzumu beyan olunur.

Adres: Inspektion der türkischen studierenden im Auslande Berlin W. Bayreutherstr. 12 hchpt

86

۱۹۹۹

۸

۶

۷

۸

۹

۱۰

۱۱

۱۲

۱۳

۱۴

۱۵

۱۶

۱۷

۱۸

۱۹

۲۰

۲۱

۲۲

۲۳

۲۴

۲۵

۲۶

۲۷

۲۸

۲۹

۳۰

۳۱

۳۲

۳۳

۳۴

۳۵

۳۶

۳۷

۳۸

۳۹

۴۰

۴۱

۴۲

۴۳

۴۴

۴۵

۴۶

۴۷

۴۸

۴۹

۵۰

۵۱

۵۲

۵۳

۵۴

۵۵

۵۶

۵۷

۵۸

۵۹

۶۰

۶۱

۶۲

۶۳

۶۴

۶۵

۶۶

۶۷

۶۸

۶۹

۷۰

۷۱

۷۲

۷۳

۷۴

۷۵

۷۶

۷۷

۷۸

۷۹

۸۰

۸۱

۸۲

۸۳

۸۴

۸۵

۸۶

۸۷

۸۸

۸۹

۹۰

۹۱

۹۲

۹۳

۹۴

۹۵

۹۶

۹۷

۹۸

۹۹

۱۰۰

۱۰۱

۱۰۲

۱۰۳

۱۰۴

۱۰۵

۱۰۶

۱۰۷

۱۰۸

۱۰۹

۱۱۰

۱۱۱

۱۱۲

۱۱۳

۱۱۴

۱۱۵

۱۱۶

۱۱۷

۱۱۸

۱۱۹

۱۲۰

۱۲۱

۱۲۲

۱۲۳

۱۲۴

۱۲۵

۱۲۶

۱۲۷

۱۲۸

۱۲۹

۱۳۰

۱۳۱

۱۳۲

۱۳۳

۱۳۴

۱۳۵

۱۳۶

۱۳۷

۱۳۸

۱۳۹

۱۴۰

۱۴۱

۱۴۲

۱۴۳

۱۴۴

۱۴۵

۱۴۶

۱۴۷

۱۴۸

۱۴۹

۱۵۰

۱۵۱

۱۵۲

۱۵۳

۱۵۴

۱۵۵

۱۵۶

۱۵۷

۱۵۸

۱۵۹

۱۶۰

۱۶۱

۱۶۲

۱۶۳

۱۶۴

۱۶۵

۱۶۶

۱۶۷

۱۶۸

۱۶۹

۱۷۰

۱۷۱

۱۷۲

۱۷۳

۱۷۴

۱۷۵

۱۷۶

۱۷۷

۱۷۸

۱۷۹

۱۸۰

۱۸۱

۱۸۲

۱۸۳

۱۸۴

۱۸۵

۱۸۶

۱۸۷

۱۸۸

۱۸۹

۱۹۰

۱۹۱

۱۹۲

۱۹۳

۱۹۴

۱۹۵

۱۹۶

۱۹۷

۱۹۸

۱۹۹

۲۰۰

۲۰۱

۲۰۲

۲۰۳

۲۰۴

۲۰۵

۲۰۶

۲۰۷

۲۰۸

۲۰۹

۲۱۰

۲۱۱

۲۱۲

۲۱۳

۲۱۴

۲۱۵

۲۱۶

۲۱۷

۲۱۸

۲۱۹

۲۲۰

۲۲۱

۲۲۲

۲۲۳

۲۲۴

۲۲۵

۲۲۶

۲۲۷

۲۲۸

۲۲۹

۲۳۰

۲۳۱

۲۳۲

۲۳۳

۲۳۴

۲۳۵

۲۳۶

۲۳۷

۲۳۸

۲۳۹

۲۴۰

۲۴۱

۲۴۲

۲۴۳

۲۴۴

۲۴۵

۲۴۶

۲۴۷

۲۴۸

۲۴۹

۲۵۰

۲۵۱

۲۵۲

۲۵۳

۲۵۴

۲۵۵

۲۵۶

۲۵۷

۲۵۸

۲۵۹

۲۶۰

۲۶۱

۲۶۲

۲۶۳

۲۶۴

۲۶۵

۲۶۶

۲۶۷

۲۶۸

۲۶۹

۲۷۰

۲۷۱

۲۷۲

۲۷۳

۲۷۴

۲۷۵

۲۷۶

۲۷۷

۲۷۸

۲۷۹

۲۸۰

۲۸۱

۲۸۲

۲۸۳

۲۸۴

۲۸۵

۲۸۶

۲۸۷

۲۸۸

۲۸۹

۲۹۰

۲۹۱

۲۹۲

۲۹۳

۲۹۴

۲۹۵

۲۹۶

۲۹۷

۲۹۸

۲۹۹

۳۰۰

۳۰۱

۳۰۲

۳۰۳

۳۰۴

۳۰۵

۳۰۶

۳۰۷

۳۰۸

۳۰۹

۳۱۰

۳۱۱

۳۱۲

۳۱۳

۳۱۴

۳۱۵

۳۱۶

۳۱۷

۳۱۸

۳۱۹

۳۲۰

۳۲۱

۳۲۲

۳۲۳

۳۲۴

۳۲۵

۳۲۶

۳۲۷

۳۲۸

۳۲۹

۳۳۰

۳۳۱

۳۳۲

۳۳۳

۳۳۴

۳۳۵

۳۳۶

۳۳۷

۳۳۸

۳۳۹

۳۴۰

۳۴۱

۳۴۲

۳۴۳

۳۴۴

۳۴۵

۳۴۶

۳۴۷

۳۴۸

۳۴۹

۳۵۰

۳۵۱

۳۵۲

۳۵۳

۳۵۴

۳۵۵

۳۵۶

۳۵۷

۳۵۸

۳۵۹

۳۶۰

۳۶۱

۳۶۲

۳۶۳

۳۶۴

۳۶۵

۳۶۶

۳۶۷

۳۶۸

۳۶۹

۳۷۰

۳۷۱

۳۷۲

۳۷۳

۳۷۴

۳۷۵

۳۷۶

۳۷۷

۳۷۸

۳۷۹

۳۸۰

۳۸۱

۳۸۲

۳۸۳

۳۸۴

۳۸۵

۳۸۶

۳۸۷

۳۸۸

۳۸۹

۳۹۰

۳۹۱

۳۹۲

۳۹۳

۳۹۴

۳۹۵

۳۹۶

۳۹۷

۳۹۸

۳۹۹

۴۰۰

۴۰۱

۴۰۲

۴۰۳

۴۰۴

۴۰۵

۴۰۶

۴۰۷

۴۰۸

۴۰۹

۴۱۰

۴۱۱

۴۱۲

۴۱۳

۴۱۴

۴۱۵

۴۱۶

۴۱۷

۴۱۸

۴۱۹

۴۲۰

۴۲۱

۴۲۲

۴۲۳

۴۲۴

۴۲۵

۴۲۶

۴۲۷

۴۲۸

۴۲۹

۴۳۰

۴۳۱

۴۳۲

۴۳۳

۴۳۴

۴۳۵

۴۳۶

۴۳۷

۴۳۸

۴۳۹

۴۴۰

۴۴۱

۴۴۲

۴۴۳

۴۴۴

۴۴۵

۴۴۶

۴۴۷

۴۴۸

۴۴۹

۴۵۰

۴۵۱

۴۵۲

۴۵۳

۴۵۴

۴۵۵

۴۵۶

۴۵۷

۴۵۸

۴۵۹

۴۶۰

۴۶۱

۴۶۲

۴۶۳

۴۶۴

۴۶۵

۴۶۶

۴۶۷

۴۶۸

۴۶۹

۴۷۰

۴۷۱

۴۷۲

۴۷۳

۴۷۴

۴۷۵

۴۷۶

۴۷۷

۴۷۸

۴۷۹

۴۸۰

۴۸۱

۴۸۲

۴۸۳

۴۸۴

۴۸۵

۴۸۶

۴۸۷

۴۸۸

۴۸۹

۴۹۰

۴۹۱

۴۹۲

۴۹۳

۴۹۴

۴۹۵

۴۹۶

۴۹۷

۴۹۸

۴۹۹

۵۰۰

۵۰۱

۵۰۲

۵۰۳

۵۰۴

۵۰۵

۵۰۶

۵۰۷

۵۰۸

۵۰۹

۵۱۰

۵۱۱

۵۱۲

۵۱۳

۵۱۴

۵۱۵

۵۱۶

۵۱۷

۵۱۸

۵۱۹

۵۲۰

۵۲۱

۵۲۲

۵۲۳

۵۲۴

۵۲۵

۵۲۶

۵۲۷

۵۲۸

۵۲۹

۵۳۰

۵۳۱

۵۳۲

۵۳۳

۵۳۴

۵۳۵

۵۳۶

۵۳۷

۵۳۸

۵۳۹

۵۴۰

۵۴۱

۵۴۲

۵۴۳

۵۴۴

۵۴۵

۵۴۶

۵۴۷

۵۴۸

۵۴۹

۵۵۰

۵۵۱

۵۵۲

۵۵۳

۵۵۴

۵۵۵

۵۵۶

۵۵۷

۵۵۸

۵۵۹

۵۶۰

۵۶۱

۵۶۲

۵۶۳

۵۶۴

۵۶۵

۵۶۶

۵۶۷

۵۶۸

۵۶۹

۵۷۰

۵۷۱

۵۷۲

۵۷۳

۵۷۴

۵۷۵

۵۷۶

۵۷۷

۵۷۸

۵۷۹

۵۸۰

۵۸۱

۵۸۲

۵۸۳

۵۸۴

۵۸۵

۵۸۶

۵۸۷

۵۸۸

۵۸۹

۵۹۰

۵۹۱

۵۹۲

۵۹۳

۵۹۴

۵۹۵

۵۹۶

۵۹۷

۵۹۸

۵۹۹

۶۰۰

۶۰۱

۶۰۲

۶۰۳

۶۰۴

۶۰۵

۶۰۶

۶۰۷

۶۰۸

۶۰۹

۶۱۰

۶۱۱

۶۱۲

۶۱۳

۶۱۴

۶۱۵

۶۱۶

۶۱۷

۶۱۸

۶۱۹

۶۲۰

۶۲۱

۶۲۲

۶۲۳

۶۲۴

۶۲۵

۶۲۶

۶۲۷

۶۲۸

۶۲۹

۶۳۰

۶۳۱

۶۳۲

۶۳۳

۶۳۴

۶۳۵

۶۳۶

۶۳۷

۶۳۸

۶۳۹

۶۴۰

۶۴۱

۶۴۲

۶۴۳

۶۴۴

۶۴۵

۶۴۶

۶۴۷

۶۴۸

۶۴۹

۶۵۰

۶۵۱

۶۵۲

۶۵۳

۶۵۴

۶۵۵

۶۵۶

۶۵۷

۶۵۸

۶۵۹

۶۶۰

۶۶۱

۶۶۲

۶۶۳

۶۶۴

۶۶۵

۶۶۶

۶۶۷

۶۶۸

۶۶۹

۶۷۰

۶۷۱

۶۷۲

۶۷۳

۶۷۴

۶۷۵

۶۷۶

۶۷۷

۶۷۸

۶۷۹

۶۸۰

۶۸۱

۶۸۲

۶۸۳

۶۸۴

۶۸۵

۶۸۶

۶۸۷

۶۸۸

۶۸۹

۶۹۰

۶۹۱

۶۹۲

۶۹۳

۶۹۴

۶۹۵

۶۹۶

Maliye'ye vürudu: 1999, 9 Teşrinievvel 1337 [9 Ekim 1921]

Sıra numarası: 359

Tarihi: 6 Safer 1340/ 8 Teşrinievvel 1337 [8 Ekim 1921]

Tebliğ olduğu devâir: Maliye ve Dahiliye

Tarih-i tebyizi: 10 Teşrinievvel 1337 [10 Ekim 1921]

Meclis-i Vükelâ Müzakerâtına Mahsus Zabıtname

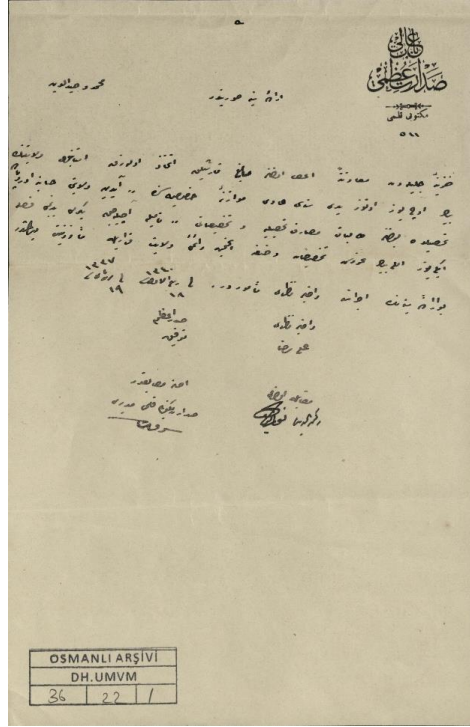
Hülâsa-i Meâli

Altı sene mukaddem Aydın Vilayeti İdare-i Hususiyesi'nce fenn-i tıp tahsil etmek üzere İsviçre'ye i'zam kılınmış ve İzmir'in işgalinden / sonra tahsisatlarını alamayarak fevkalade müzayakaya giriftar oldukları Cenevre Başşehbenderliği'nin iş'aratıyla teyid edilmiş olan Saâda ve Suad Hanımlara Maarif bütçesinden tahsisat tefriki gayr-ı kabil olduğuna dair Maarif Nezareti'nden mürsel tezkire üzerine/ bil-muhabere işgal altındaki mahaller İdare-i Hususiye memurlarından İstanbul'a gelenlerin maaş ve muhassesatı hakkında yapıldığı veçhile / mûmaileyhimanın tahsisatlarının da mahalleri a'sâr hisse-i ianesi karşılığından yahud Dahiliye bütçesinin Vilayâta Muavenet / tertibinden İstanbul vilayetine havale verilerek tesviyesi mümkün görüldüğünü ve istizamı havi Maliye Nezareti'nden cevaben vârid olan / 3 Teşrinievvel 1337 [3 Ekim 1921] tarihli ve 158 numarolu tezkire ve merbutâtı ma'al-arz olundu.

Kararı

İş'âr-ı vâki münasip görüldüğünden o suretle ifa-yı muamele olunmasının Dahiliye Nezareti'ne tebliği ve Maliye Nezareti'ne malumat i'tası tezekkür kılındı.

İmzalar (8 kişı)

Belge 3- Saâda Emin ve Suad Hanımların tahsisatlarının ödenmesi hakkında irade sureti.

(BOA. DH. UMVM. 36/22, 27 Rebiülevvel 1340 [28 Kasım 1921].)

Babıâli Sadaret-i Uzmâ

Mektubi Kalemi, 511- Mehmed ve Hayreddin

İrade-i Seniye Suretidir

Hazine-i Celile'den ita olunan mebalîge karşılık ittihaz olunarak İstanbul Vilayeti'nin / bin üç yüz otuz yedi [1337] senesi âdi muvazene-i hususiyesinde "Aydın Vilayeti hesabına Avrupa'da tahsilde bulunan talibât masarîf-i tahsiliye ve tahsisatı" namıyla açılacak yirmi yedinci [27.] fasla / iki yüz elli bin [250.000] kuruş tahsisat vaz'ına Encümen-i Daimi-i Vilayet kararıyla mezuniyet verilmiştir/ Bu irade-i seniyyenin icrasına Dahiliye Nazırı mezundur.

18 Rebiülevvel 1340/19 Teşrinisani 1337 [19 Kasım 1921]

Sadrazam Tefvîk

Dahiliye Nazırı Ali Rıza

Mukabele olunmuştur: iki imza

Aslına mutabıktır Sadaret Mektubi Kalemi Müdürü, imza

Çok Muhterem Adnan Beyefendi,

İsviçre'ye bir hastamı tedavi için teşrif ettim. Hastam hamdolsun kesb-i âfiyet / ederek avdet etti. Ben müzmin bir apandisite iki senedir muzdarip idim. / Burada âcilen ameliyat olmama hekim arkadaşlarım karar verdiler. / Yarın hayırlısı ile ameliyatım yapılacak, memleketten uzak olmam biraz içime / hüznün veriyor dersem mübalağa etmiş olmayacağım kanaatindeyim ne ise inşallah sonu iyi gelir. /

İsviçre Frankına çok büyük ihtiyacım var. İmkânınız dahilinde ise / İzmir Kambiyo Müdüriyeti'ne benim için bir miktar döviz müsaadesi (İsviçre Frankı) / verdirilmesine emir buyurursanız minnettarınız olacağım. Beni bu suretle maddi bir üzüntüden kurtarmış olacaksınız. Pek çok rica ederim. /

Tasdi buyurduğum (rahatsızlık verdiğim) için affınızı istirham eder gerek büyük hanım/ anneye gerekse Berrin Hanım anneye herkese saygılarımı küçüklere de muhabbetlerimi / takdim ederim. Şimdiden büyük teşekkür, saygı ve samimi duygularımın/ kabulünü rica ederim muhterem Adnan Beyefendi.

Doktorunuz Saâda Emin Kâğıtçılar

Hôtel La Residence, Geneve-Suisse